

EINDRAPPORT

CCC-Opinieonderzoek

Aruba, Bonaire, Curaçao, Saba & Sint Eustatius

Dr. Wouter Veenendaal
KITLV / Royal Netherlands Institute of Southeast Asian and Caribbean Studies
Reuvenplaats 2
2311 BE Leiden
071 527 23 71
veenendaal@kitlv.nl

© 2016 Wouter Veenendaal. All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted, in any form or by any means, electronic, mechanical, photocopying, recording, or otherwise, without the prior permission in writing from the proprietor.

© 2016 Wouter Veenendaal. Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of op enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de rechthebbende.

Inhoud

1.	Context en doelstelling	4
1.1.	<i>Confronting Caribbean Challenges</i>	4
1.2.	Doelstelling van het onderzoek	4
2.	Opzet	6
2.1.	De vragenlijst	6
2.2.	De interviewers	6
3.	Respons en deelname	8
3.1.	Steekproeven en responsgegevens	8
3.2.	Mislukking van het opinieonderzoek op Sint Maarten	9
3.3.	Statistieken over de respondenten	9
4.	Resultaten	14
4.1.	Politieke status	14
4.2.	Identiteit	21
4.3.	Relatie met Nederland	23
4.4.	Relatie met andere eilanden	33
4.5.	Lokale politiek	36
4.6.	Caribisch Nederland	41
4.7.	Media	45
5.	Conclusies	47
5.1.	Samenvatting van de belangrijkste bevindingen	47
5.2.	Bespreking van de onderzoeksresultaten per eiland	48
5.2.	Bredere implicaties van de onderzoeksresultaten	49

1. Inleiding: Doelstelling van het Opinieonderzoek

Deze eindrapportage biedt een overzicht van de resultaten van het opinieonderzoek van *Confronting Caribbean Challenges* (CCC), dat in het najaar van 2015 op de zes Nederlands-Caribische eilanden is uitgevoerd. In deze inleidende paragraaf wordt achtergrondinformatie gegeven over het CCC-project en zullen de doelstellingen van het opinieonderzoek worden uitgelegd. In volgende paragrafen zal achtereenvolgens aandacht worden besteed aan de opzet en organisatie van het opinieonderzoek en aan de mate van respons en participatie. In de vierde paragraaf zullen de belangrijkste uitkomsten van het onderzoek worden gepresenteerd en in de laatste paragraaf worden de bevindingen van het opinieonderzoek kort samengevat.

1.1 *Confronting Caribbean Challenges*

Het onderzoeksproject *Confronting Caribbean Challenges* (CCC) poogt op basis van historisch en contemporain onderzoek een scherper beeld te construeren van de hedendaagse politiek en van discussies over eilandelijke identiteiten op de postkoloniale Antillen. CCC is gefinancierd door de Nederlandse Organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek (NWO) en door het Koninklijk Instituut voor Taal-, Land- en Volkenkunde (KITLV) en is gehuisvest bij het KITLV in Leiden. Het CCC-project is gestart in september 2014 en zal eindigen in december 2018. Naast de projectleider, Prof. dr. Gert Oostindie, bestaat CCC uit de volgende deelprojecten:

- Dr. Jessica V. Roitman (postdoctoraal onderzoeker) onderzoekt de sociale geschiedenis van de drie Bovenwindse eilanden (Saba, Sint Eustatius, en Sint Maarten);
- Dr. Wouter Veenendaal (postdoctoraal onderzoeker) onderzoekt politiek, democratie en bestuur op de Nederlandse Caribische eilanden na de hervormingen van 2010;
- Stacey Mac Donald, MSc (promovenda) doet sociaalpsychologisch onderzoek naar verklaringen voor gedrag omtrent natuurbehoud en bescherming van cultureel erfgoed op de BES-eilanden (Bonaire, Sint Eustatius en Saba);
- Sanne Rotmeijer, MA (promovenda) onderzoekt de interactie tussen media, politiek en identiteiten in de postkoloniale Antillen.

Het opinieonderzoek is onderdeel van het deelproject van Wouter Veenendaal. Naast dit opinieonderzoek bestaat zijn deelproject uit een kwalitatief onderzoek (voornamelijk in de vorm van diepte-interviews) op de drie BES-eilanden, en een vergelijkend onderzoek tussen de Nederlandse Caribische eilanden en andere non-soevereine territoria in het Caribisch gebied en de rest van de wereld. Het ministerie van BZK gaf een aanvullende bijdrage ter ondersteuning van de uitbreiding van de survey naar de drie Caribische landen van het Koninkrijk.

1.2. *Doelstelling van het opinieonderzoek*

Op 10 oktober 2010 werden de Nederlandse Antillen ontmanteld, en kregen alle vijf de eilanden een directe politieke relatie met (Europees) Nederland. De eilanden Curaçao en Sint Maarten verkregen de status van autonoom land binnen het Koninkrijk, een status die het eiland Aruba al sinds 1986 heeft. De drie in demografisch opzicht kleinste

eilanden, Bonaire, Sint Eustatius en Saba, werden als openbare lichamen of 'bijzondere gemeenten' in het Nederlandse staatsbestel geïntegreerd.

Het CCC-opinieonderzoek heeft als doelstelling om de opvattingen van de inwoners van de zes Nederlandse Caribische eilanden over politiek en bestuur in het Koninkrijk en op de eilanden in kaart te brengen. Nu de hervormingen van 2010 vijf jaar achter ons liggen, wordt met het opinieonderzoek geanalyseerd hoe Antillianen – deze term wordt verder gebruikt om de bewoners van de zes eilanden aan te duiden – denken over de politieke status van hun eiland, de (veranderde) relatie met Nederland, en de relaties met andere eilanden in het Koninkrijk. Daarnaast worden inwoners van de eilanden gevraagd een oordeel te geven over lokale politiek, identiteitsvraagstukken, en mediagebruik. Aan inwoners van de drie kleinste eilanden worden ten slotte een aantal vragen gesteld over het functioneren van de Rijksoverheid in deze openbare lichamen.

In vergelijking met Nederland wordt er op de Nederlandse Caribische eilanden zeer weinig opinieonderzoek verricht. De laatste grootschalige survey die op alle zes de eilanden van het Koninkrijk werd gehouden, vond in 1998 plaats (Oostindie & Verton, 1998). Achttien jaar later hebben vijf van de zes eilanden een nieuwe politieke status verkregen en is de binnenlandse en internationale context sterk veranderd. Door middel van een vergelijking met de survey van 1998 kan het CCC-opinieonderzoek laten zien hoe de attitudes en opinies van eilandbewoners in bijna twee decennia tijd verschoven zijn, en of deze verschuivingen op sommige eilanden sterker zijn dan op anderen. Daarnaast kan op basis van het opinieonderzoek een vergelijking worden gemaakt tussen drie groepen eilanden:

- 1) het eiland Aruba, dat al dertig jaar een autonoom land in het Koninkrijk is;
- 2) de eilanden Curaçao en Sint Maarten, die beiden sinds vijf jaar autonome landen in het Koninkrijk zijn;
- 3) de eilanden Bonaire, Sint Eustatius en Saba, die sinds vijf jaar openbare lichamen van Nederland zijn, en daarmee in een geheel nieuwe politieke constellatie verkeren.

Door middel van een vergelijking tussen deze groepen eilanden kan bijvoorbeeld worden bekeken of inwoners van de autonome landen tevredener of minder tevreden zijn over de politieke status van hun eiland dan de inwoners van de openbare lichamen. Ook zou kunnen worden gezien of er significante verschillen zijn tussen deze groepen eilanden wat betreft de tevredenheid over Nederlands toezicht op bestuur en financiën. Op basis van de resultaten van het onderzoek kunnen kortom zowel diachronische als inter-eilandelijke (en daarmee bestuurlijke) vergelijkingen worden gemaakt.

2 Opzet van het Opinieonderzoek

Het CCC-opinieonderzoek is uitgevoerd met behulp van papieren vragenlijsten en *face-to-face* interviews met respondenten. Op elk van de zes eilanden is door het lokale bureau voor statistiek (Aruba, Curaçao, en Sint Maarten) of het bureau burgerlijke stand (Bonaire, Sint Eustatius en Saba) een aselechte steekproef van adressen getrokken. De grootte van deze steekproeven was afhankelijk van de bevolkingsgrootte van elk van de eilanden: op Aruba en Curaçao is gewerkt met een steekproef van 1.250 adressen, op Sint Maarten met een steekproef van 1.000 adressen, op Bonaire met een steekproef van 600 adressen, en op Saba en Sint Eustatius met een steekproef van 300 adressen.

2.1. De vragenlijst

In het najaar van 2014 is begonnen met het opstellen van een voorlopige vragenlijst, die meerdere malen is besproken en becommentarieerd door een Raad van Advies voor methodologische vraagstukken. Deze Raad bestaat uit Prof. dr. Jelke Bethlehem (bijzonder hoogleraar survey-methodologie, Universiteit Leiden), Prof. dr. Joop van Holsteijn (bijzonder hoogleraar kiezersonderzoek, Universiteit Leiden), en Dr. Ineke Stoop (senior wetenschappelijk medewerker bij het Sociaal- en Cultureel Planbureau). Bij het opstellen van de vragenlijst werd deels gebruik gemaakt van het onderzoek van 1998, maar er werden ook nieuwe thema's en vragen aan de vragenlijst toegevoegd. De vragenlijst bestaat in totaal uit 80 tot 88 vragen, afhankelijk van het eiland waarop geïnterviewd is. Op twee uitzonderingen na bestaat de vragenlijst uit gesloten vragen met vaste antwoordcategorieën. Er is voor gekozen om te werken met zogenaamde toonkaartenboekjes, waarin de respondent voor elk van de gestelde vragen de beschikbare antwoordcategorieën te zien krijgt en daaruit een selectie kan maken.

In januari en februari 2015 is de vragenlijst door Wouter Veenendaal en Jannine van de Maat, MSc (promovenda survey-methodologie bij de Universiteit Leiden) uitgebreid getest door middel van proefinterviews op vijf van de zes eilanden; alleen op Aruba zijn geen proefinterviews gehouden. In totaal zijn als onderdeel van deze pre-test 48 interviews afgenomen in drie verschillende talen (Nederlands, Engels en Papiaments). Op basis van deze pre-test en aanvullend commentaar van de Raad van Advies is de vragenlijst in de lente van 2015 herzien en verbeterd, en vervolgens door professionele vertalers vanuit het Nederlands vertaald naar het Engels, Papiaments en Spaans.

2.2. De interviewers

In de eerste helft van 2015 is contact gelegd met lokale instellingen op elk van de eilanden om mogelijke coördinatoren en interviewers voor het onderzoek te werven. In tabel 2.1 staan de instellingen waarmee samengewerkt is vermeld, en de aantallen interviewers die per eiland zijn ingezet. Op de drie Benedenwindse eilanden is voornamelijk geïnterviewd door studenten van lokale universiteiten, aangevuld met enkele ervaren interviewers van het Arubaanse en Curaçaose Bureau voor Statistiek (CBS). Op de drie Bovenwindse eilanden is juist geïnterviewd door ervaren interviewers die betrokken waren bij eerdere opinieonderzoeken van het CBS of het bureau voor statistiek op Sint Maarten.

Tabel 2.1: Overzicht van Interviewers per Eiland

Eiland	Interviewers geworven bij	Aantal interviewers
Aruba	Universiteit van Aruba (UA) en Instituto Pedagógico Arubiano (IPA)	20
Bonaire	University of Curaçao (UoC; afdeling Bonaire)	15
Curaçao	University of Curaçao (UoC)	34
Saba	Interviewers CBS	3
Sint Eustatius	Interviewers CBS	9
Sint Maarten	Sint Maarten Department of Statistics (STAT)	10

In de eerste twee weken van september 2015 is door Wouter Veenendaal op elk van de eilanden een interviewtraining gegeven aan de interviewers. Deze training bestond in de eerste plaats uit een uitleg over de doelen van het onderzoek en de manier waarop interviews moeten worden afgenomen, en in de tweede plaats uit een aantal praktijkoefeningen. In dezelfde periode (begin september) zijn op elk van de eilanden de vragenlijsten, contactformulieren, en toonkaartenboekjes uitgeprint. De contactformulieren dienden door de interviewers te worden gebruikt om het aantal contactpogingen met respondenten bij te houden, en de redenen voor eventuele non-respons aan te geven.

Om ook binnen huishoudens op een willekeurige manier respondenten te selecteren werd gebruik gemaakt van de zogenaamde verjaardags-methode. Dit hield in dat interviewers de bewoner van het adres die als laatste zijn of haar verjaardag gevierd had dienden te selecteren voor een interview. Als een respondent afwezig was of vanwege een andere reden niet in staat was om aan een interview deel te nemen, werd het adres op een later moment nog eens door de interviewer bezocht. Pas als het na vier keer proberen niet gelukt was om een interview met de doelrespondent af te nemen, mocht het adres worden aangemerkt als een non-respons.

3 Respons en Deelname

Op 14 september 2015 zijn op alle eilanden de interviews van start gegaan. Terwijl het interviewen op Bonaire, Saba, Sint Eustatius en Sint Maarten vrij voorspoedig leek te verlopen, bleek op Aruba en Curaçao al vrij snel dat de planning niet gehaald zou kunnen worden. Interviewers op deze eilanden hadden grote moeite met het vinden van adressen en veel studenten haakten daardoor tussentijds af. Om hiervoor te compenseren werden ervaren interviewers van het CBS ingezet, maar dit waren er niet genoeg om de planning vlot te kunnen trekken. Op Aruba werden veel interviewers bovendien geconfronteerd met weigeringen, en met algemene weerstand om deel te nemen aan een onderzoek over politiek. Volgens de coördinatoren op Aruba had dit met name te maken met de gespannen politieke situatie op het eiland. Ook op Sint Eustatius bleken, volgens onze interviewers vanwege dezelfde reden, veel respondenten niet deel te willen nemen aan het onderzoek.

3.1. Steekproeven en responsgegevens

Uiteindelijk werd de oorspronkelijke deadline voor het veldwerk – 1 november – door drie eilanden gehaald; op Bonaire, Saba en Sint Maarten was het veldwerk op tijd voltooid. Op Sint Eustatius werd het veldwerk in overleg met de coördinator met een week verlengd, en dat was voldoende om alle adressen te kunnen bezoeken. Op zowel Aruba als Curaçao werd het veldwerk met een maand verlengd (tot 1 december), en uiteindelijk kon door deze verlenging op Aruba iets meer dan de helft van de adressen uit de steekproef worden bezocht (53%), terwijl op Curaçao meer dan drie kwart van de adressen konden worden bezocht (77%). De coördinatoren op beide eilanden hebben aangegeven dat de spreiding van adressen waarop wel en niet geïnterviewd werd relatief evenwichtig over alle delen van het eiland is verdeeld.

Tabel 3.1: Steekproeven en Responsgegevens

	Steekproef	Bezocht	% Bezocht	Respons	% Respons
Aruba	1.250	665	53%	408	61%
Bonaire	600	600	100%	407	68%
Curaçao	1.250	959	77%	656	68%
Saba	300	300	100%	220	73%
Sint Eustatius	300	300	100%	152	51%
Sint Maarten	<i>1.000</i>	<i>933</i>	<i>93%</i>	<i>867</i>	<i>92%</i>

In tabel 3.1 staan de steekproeven, het aantal bezochte adressen, en het aantal voltooide interviews ('respons') per eiland weergegeven. Naast de gegevens over de aantallen en percentages bezochte adressen, laat de tabel zien dat de respons op de eilanden relatief – in vergelijking met bijvoorbeeld de responspercentages van de *European Social Survey* – goed te noemen was, met uitzondering van Sint Eustatius waar op slechts 51% van de adressen een succesvol interview kon worden afgenomen. Op Aruba, Bonaire en Curaçao lag de respons tussen de 60% en 70%, wat een normale score is voor een dergelijk opinieonderzoek. Op Saba lag de respons zelfs relatief hoog, op 73%.

Doordat op Aruba en Curaçao niet alle adressen uit de steekproef bezocht konden worden, en het responspercentage op Sint Eustatius vrij laag is, moeten bij de presentatie van de resultaten van het opinieonderzoek enkele slagen om de arm worden

gehouden. Wij presenteren de resultaten voor deze eilanden daarom eerder als trends, dan als harde gegevens. Van de drie eilanden geldt dit het meest voor Aruba, waar op slechts 408 van de 1.250 geselecteerde adressen een succesvol interview is afgenomen.

3.2. Mislukking van het opinieonderzoek op Sint Maarten

Zoals uit de cijfers in tabel 3.1 blijkt, was het gerapporteerde responspercentage op Sint Maarten 92%. Een dergelijk hoog responspercentage komt vrijwel nooit voor in dit type survey-onderzoek; omdat migranten een bijzonder groot deel van de bevolking van Sint Maarten uitmaken zou op dit eiland bovendien juist een relatief laag responspercentage verwacht moeten worden. Uit de uitsplitsing van resultaten per interviewer bleek dat vijf van de tien interviewers op Sint Maarten een responspercentage hadden van 100%. Tezamen tekenden deze vijf interviewers voor het leeuwendeel van het veldwerk, namelijk voor 593 van de 867 interviews op Sint Maarten. Deze statistieken zijn bijzonder onwaarschijnlijk, en leidden direct tot sterke vermoedens dat er met de dataverzameling is geknoeid. De extreem hoge responspercentages waren niet het enige probleem. Tijdens het invoeren van de vragenlijsten bleek dat er sterk inconsistente antwoordpatronen werden geobserveerd, en dat de gerapporteerde tijdstippen waarop de interviews zouden zijn afgenomen niet plausibel waren. Verder bleek dat de veldwerkcoördinator op Sint Maarten niet met de door STAT aangeleverde steekproef heeft gewerkt, maar dat zij eigenstandig een steekproef heeft getrokken en daarmee heeft gewerkt.

In overleg met de directeur van bureau STAT is inmiddels begonnen met een aantal check-ups om meer bewijs over de vermoedelijke fraude te verzamelen. In de eerste plaats zullen een vijftigtal adressen op Sint Maarten opnieuw bezocht worden om uit te vinden of er wel daadwerkelijk interviews hebben plaatsgevonden. Ten tweede zullen een aantal statistische analyses worden toegepast om de variantie in antwoorden per interviewer en tussen de interviewers te onderzoeken. Op basis van de resultaten van deze check-ups kan meer informatie worden verzameld over het verloop van het veldwerk. De eerste bevindingen uit dit vervolgonderzoek bevestigen de vermoedens. Daarom moet worden geconcludeerd dat het opinieonderzoek op Sint Maarten vrijwel zeker geen betrouwbare resultaten heeft opgeleverd, en daarom als mislukt beschouwd zal moeten worden.

3.3. Statistieken over de respondenten

Aan het einde van de vragenlijst werden een aantal persoonlijke vragen aan respondenten gesteld, op basis waarvan kan worden vastgesteld welke groepen respondenten eventueel oververtegenwoordigd of ondervertegenwoordigd zijn in het onderzoek. Een eerste variabele is het geslacht van de geïnterviewden, weergegeven in tabel 3.2. De statistieken in de tabel laten zien dat op vier van de vijf eilanden meer vrouwen dan mannen zijn geïnterviewd. Op met name Bonaire en Sint Eustatius is het verschil tussen aantallen mannelijke en vrouwelijke respondenten behoorlijk groot, maar ook op Aruba en Curaçao is een flink verschil te zien. Een mogelijke verklaring zou kunnen zijn dat vrouwelijke doelrespondenten vaker beschikbaar waren voor een interview dan mannelijke, waardoor onder de non-respons meer mannelijke respondenten zouden zitten. De enige uitzondering is Saba, waar juist iets meer mannen dan vrouwen hebben deelgenomen aan een interview. Statistieken van CBS Aruba, CBS Curaçao, en CBS Caribisch Nederland laten zien dat op alle eilanden een meer

evenwichtige genderbalans is, en dat op de meeste eilanden juist iets meer mannen dan vrouwen wonen.

Tabel 3.2: Geslacht van de respondenten

	Man	% Man	Vrouw	% Vrouw
Aruba	181	44,4%	227	55,6%
Bonaire	167	41,0%	240	59,0%
Curaçao	293	44,7%	363	55,3%
Saba	115	52,3%	105	47,7%
Sint Eustatius	63	41,4%	89	58,6%

De respondenten werd ook gevraagd om hun leeftijd op te geven (tabel 3.3). Het valt op dat veel respondenten op Curaçao en vooral op Sint Eustatius deze vraag niet wilden beantwoorden, terwijl de vraag op de andere drie eilanden door veel mensen wel is beantwoord. Uit de resultaten blijkt dat de verdeling van de respondenten over de leeftijdscategorieën op de meeste eilanden redelijk normaal is; op vier van de vijf eilanden ligt de mediaan in de categorie 46 – 55 jaar. De grote uitzondering wordt gevormd door Bonaire, waar de leeftijd van de gemiddelde respondent een stuk hoger ligt dan op de andere eilanden; maar liefst 36% van de respondenten was hier ouder dan 65 jaar. Hoewel uit de cijfers van CBS Caribisch Nederland blijkt dat de gemiddelde leeftijd van de Bonairiaanse bevolking inderdaad relatief hoog ligt, zijn oudere mensen alsnog oververtegenwoordigd in het onderzoek op dit eiland. De verklaring hiervan zou kunnen liggen in het gegeven dat oudere mensen relatief vaker beschikbaar waren voor een interview dan jongeren, waardoor de non-respons onder de jongere respondenten hoger zou kunnen liggen.

Tabel 3.3: Leeftijden van de respondenten (mediaan onderstreept)

	Aruba	Bonaire	Curaçao	Saba	Sint Eustatius
18 – 25	10,9%	3,8%	11,3%	14,1%	5,3%
26 – 35	15,8%	4,3%	14,7%	15,0%	13,2%
36 – 45	16,1%	9,1%	13,1%	15,0%	14,5%
46 – 55	20,4%	22,0%	<u>18,2%</u>	<u>20,0%</u>	<u>24,3%</u>
56 – 65	16,1%	<u>20,8%</u>	12,2%	13,6%	11,2%
66 – 75	11,2%	19,1%	10,5%	14,1%	5,9%
75 +	6,3%	17,0%	9,1%	3,2%	5,9%
Niet beantwoord	3,2%	3,8%	10,8%	5,0%	19,7%

Aan respondenten is ook gevraagd om hun geboorteland of –eiland op te geven, en de antwoorden op deze vraag zijn gepresenteerd in tabel 3.4. De resultaten laten zien dat op elk van de eilanden de groep mensen die aangaf op het eigen eiland te zijn geboren weliswaar het grootst is, maar dat er in dit opzicht grote verschillen bestaan tussen de eilanden. Op Aruba en Curaçao lagen deze percentages het hoogste met respectievelijk 65% en bijna 80%, op Bonaire gaf een kleinere meerderheid van bijna 60% aan op Bonaire te zijn geboren. Op de twee kleine Bovenwindse eilanden is minder dan de helft van de respondenten op het eigen eiland geboren, en op Saba ligt dit percentage slechts op een derde.

Als wordt gekeken naar de geboorteplaatsen buiten het eiland die de tweede en derde plek bezetten, dan zijn dit op Aruba duidelijk de twee grote naburige Latijns-Amerikaanse landen Colombia en Venezuela, terwijl op Curaçao een relatief groter aantal in Nederland geboren respondenten geïnterviewd zijn, en daarnaast ook ongeveer 2,5% van de

geïnterviewden geboren is op Bonaire of de Dominicaanse Republiek. Van de Bonairiaanse respondenten is ongeveer 15% geboren op Curaçao, en daarnaast zijn er ook op dit eiland relatief veel in Nederland geboren respondenten (8,4%). Op Saba valt op dat er een grote diversiteit aan geboorteplaatsen wordt opgegeven; in de groep die niet op Saba geboren is worden vooral de Verenigde Staten, Aruba, Sint Maarten en Canada als geboortelanden of -eilanden opgegeven. Deze cijfers kunnen worden verklaard door de aanwezigheid van de medische school op het eiland, waaraan veel Amerikaanse en Canadese studenten een opleiding volgen. Op Sint Eustatius valt het relatief hoge percentage respondenten op dat Sint Maarten, Sint Kitts en Nevis, of de Dominicaanse Republiek als geboorteplaats opgeeft. Het grote aantal respondenten dat op Sint Maarten is geboren is vermoedelijk gevolg van het feit dat Saba noch Sint Eustatius een eigen ziekenhuis heeft, waardoor veel bevallingen op Sint Maarten plaatsvinden. Daarnaast ligt Sint Eustatius erg dicht bij Sint Kitts, wat het hogere aantal op dit eiland geboren respondenten zou kunnen verklaren.

Tabel 3.4: Geboorteplaats van de respondenten

	Aruba	Bonaire	Curaçao	Saba	Sint Eustatius
Aruba	65,2%	2,9%	1,7%	5,0%	3,3%
Bonaire	1,0%	58,9%	2,3%	-	0,7%
Curaçao	1,9%	15,1%	78,8%	3,2%	5,9%
Saba	0,5%	-	0,3%	33,2%	0,7%
Sint Eustatius	0,2%	-	-	0,5%	41,4%
Sint Maarten	0,5%	-	0,5%	4,5%	10,5%
Nederland	3,4%	8,4%	6,3%	5,9%	3,9%
Sint Kitts en Nevis	-	-	0,5%	2,3%	9,9%
Antigua en Barbuda	0,2%	-	-	0,5%	-
Verenigde Staten	0,2%	-	0,2%	8,2%	2,0%
Colombia	10,0%	1,4%	1,7%	3,2%	-
Venezuela	5,6%	1,0%	0,9%	-	-
Dominicaanse Republiek	3,4%	4,5%	2,6%	4,1%	7,9%
Suriname	0,7%	1,0%	0,8%	0,9%	2,6%
Haïti	1,0%	0,5%	0,3%	1,4%	-
Guyana	-	0,5%	0,3%	1,8%	2,0%
Overig	4,4%	2,9%	1,9%	21,8% ^a	3,9%
Niet beantwoord	1,7%	2,2%	0,8%	3,6%	5,2%

^a Waaronder vooral: Canada, Duitsland, Jamaica en Verenigd Koninkrijk.

Naast geslacht, leeftijd en geboorteplaats werden respondenten ook ondervraagd over hun bruto maandinkomen. Bij deze vraag zijn de inkomenscategorïen van de lokale bureaus voor statistiek gebruikt, en voor de BES-eilanden is dit het Nederlandse CBS. Terwijl Aruba en Curaçao respectievelijk de aan de US dollar gekoppelde Arubaanse florijn en de Antilliaanse gulden als betaalmiddel hanteren, wordt op de BES-eilanden sinds 2010 de Amerikaanse dollar als valuta gebruikt. In de tabellen 3.5a, 3.5b en 3.5c staat de verdeling van de respondenten over de inkomensgroepen gepresenteerd.

De tabellen laten zien dat de meerderheid van de respondenten op Curaçao minder dan NAF 3.000 (ca. € 1.500) per maand verdient, en ditzelfde geldt voor Aruba (in AFL). Op de eilanden van Caribisch Nederland ligt het percentage respondenten met een maandinkomen van minder dan US\$ 1.000 op Bonaire een stuk hoger dan op de twee Bovenwindse eilanden, maar dit wordt deels ook verklaard door een hogere non-respons op Saba en Sint Eustatius, waar meer dan 20% van de respondenten geen antwoord

wilde of kon geven op de vraag. Over het algemeen zijn de gerapporteerde bruto maandinkomens vergelijkbaar met de door het CBS op Aruba, Curaçao en in Nederland gepresenteerde inkomensverdelingen op de eilanden.

Tabel 3.5a: Bruto maandinkomen van de respondenten - Curaçao

NAF 0 – 1.500	29,5%
NAF 1.501 – 3.000	21,1%
NAF 3.001 – 4.000	12,0%
NAF 4.001 – 5.000	6,5%
NAF 5.001 +	6,7%
Wil niet zeggen	18,0%
Geen antwoord	6,2%

Tabel 3.5b: Bruto maandinkomen van de respondenten – Aruba

AFL 0 – 300	12,0%
AFL 301 – 650	0,7%
AFL 651 – 950	4,5%
AFL 951 – 1.500	11,0%
AFL 1.501 – 3.000	29,7%
AFL 3.001 – 4.500	11,2%
AFL 4.501 – 6.000	7,5%
AFL 6.001 – 7.501	3,0%
AFL 7.501 +	1,5%
Wil niet zeggen	12,7%
Geen antwoord	6,2%

Tabel 3.5c: Bruto maandinkomen van de respondenten – BES eilanden

	Bonaire	Saba	Sint Eustatius
US\$ 0 – 500	9,9%	9,5%	9,3%
US\$ 501 – 1.000	36,4%	16,4%	15,7%
US\$ 1.001 – 1.500	16,1%	17,9%	19,3%
US\$ 1.501 – 2.000	11,1%	10,0%	7,9%
US\$ 2.001 – 2.500	3,7%	6,0%	4,3%
US\$ 2.501 – 3.000	4,0%	6,5%	3,6%
US\$ 3.001 – 3.500	2,2%	2,0%	4,3%
US\$ 3.501 – 4.000	2,2%	2,5%	3,6%
US\$ 4.001 – 4.500	0,5%	1,5%	1,4%
US\$ 4.501 – 5.000	0,7%	2,5%	1,4%
US\$ 5.001 – 10.000	1,5%	2,5%	0,7%
US\$ 10.001 of meer	0,5%	0,5%	0,7%
Wil niet zeggen	5,9%	14,4%	20,7%
Geen antwoord	5,2%	8,0%	7,1%

Aan respondenten is ook gevraagd of zij weleens in Nederland zijn geweest, en de antwoorden op deze vraag zijn terug te zien in tabel 3.6. Uit de resultaten blijkt dat de meerderheid van Bonairianen en Curaçaoënaars wel eens in Nederland is geweest, terwijl dit geldt voor slechts ongeveer de helft van de geïnterviewde Arubanen, Sabanen en Statianen. Op Bonaire is de groep respondenten die zegt vaker (meer dan twee keer) in Nederland te zijn geweest het grootst.

Tabel 3.6: Respondenten wel eens in Nederland geweest?

	Aruba	Bonaire	Curaçao	Saba	Sint Eustatius
Ja, een of twee keer	14,8%	12,9%	19,0%	20,0%	19,7%
Ja, meerdere keren	26,5%	42,1%	33,1%	23,2%	19,7%
Ja, ik kom uit Nederland	3,2%	6,5%	6,5%	6,8%	4,6%
Nee	52,3%	36,1%	37,6%	48,2%	51,3%
Geen antwoord	3,2%	2,4%	3,8%	1,9%	4,6%

Ten slotte is door de interviewers bijgehouden in welke talen de interviews verricht zijn. Op de drie Benedenwindse eilanden is in vier talen geïnterviewd (Engels, Nederlands, Papiaments, en Spaans), terwijl op de twee Bovenwindse eilanden niet in het Papiaments werd geïnterviewd. In tabel 3.7. staan de percentages interviews die per eiland in de verschillende talen zijn afgenomen.

Tabel 3.7: Talen waarin interviews zijn afgenomen

	Aruba	Bonaire	Curaçao	Saba	Sint Eustatius
Engels	3,6%	2,6%	0,9%	93,2%	90,8%
Nederlands	5,4%	12,4%	15,9%	2,3%	3,3%
Papiaments	87,3%	81,1%	81,5%	-	-
Spaans	3,6%	3,8%	1,7%	4,6%	5,9%

Zoals verwacht blijkt uit de tabel dat op de drie Benedenwindse eilanden het overgrote deel van de interviews in het Papiaments is afgenomen, terwijl op de twee Bovenwindse eilanden meer dan 90% van de interviews in het Engels plaatsvonden. Op Bonaire en Curaçao werd daarnaast nog een relatief groot deel van de interviews in het Nederlands afgenomen. Het percentage Spaanstalige interviews lag op alle eilanden tussen de 1 en 6 procent.

Op basis van de beschrijvende statistieken die in deze laatste paragraaf zijn gepresenteerd, kan gesteld worden dat de groep geïnterviewde respondenten een behoorlijk goede afspiegeling vormt van de gehele eilandbevolking. Dit lijkt met name het geval te zijn wat betreft geboorteplaats, inkomen, leeftijd en taal, terwijl de verdeling van respondenten qua sekse iets schever lijkt te zijn, omdat met name op Bonaire en Sint Eustatius veel meer vrouwen dan mannen aan het onderzoek hebben deelgenomen.

4. Resultaten van het Opinieonderzoek

Nu de gegevens over respons bekend zijn en er achtergrondinformatie is gepresenteerd over de respondenten die hebben deelgenomen aan het opinieonderzoek, zullen in deze paragraaf de resultaten van het opinieonderzoek worden gepresenteerd. Achtereenvolgens zullen de antwoorden gepresenteerd worden op vragen omtrent de politieke status (4.1.), identiteit (4.2.), de relatie met Nederland (4.3.), de relatie met andere landen en eilanden (4.4.), de lokale politiek op de eilanden (4.5.), de specifieke vragen over Caribisch Nederland (4.6.; alleen op Bonaire, Sint Eustatius en Saba), en mediagebruik op de eilanden (4.7.) Voor elke vraag in de vragenlijst zal het percentage respondenten dat voor de verschillende antwoordopties heeft gekozen worden gepresenteerd, uitgesplitst per eiland. Elk van deze gegevens wordt beknopt voorzien van een duiding van de algemene resultaten en een onderlinge vergelijking tussen de eilanden.

4.1. Politieke status

Een eerste groep vragen die in het opinieonderzoek zijn gesteld heeft betrekking op de politieke status van de eilanden. In 2010 zijn de Nederlandse Antillen ontmanteld, en vijf jaar later is aan de respondenten gevraagd om over deze ontwikkeling een oordeel te geven. De antwoorden op deze vraag staan gepresenteerd in tabel 4.1.

Tabel 4.1: Sinds 2010 bestaan de Nederlandse Antillen niet meer. Denkt u dat dit een goede of een slechte zaak is voor [eiland]?

	Curaçao	Bonaire	Saba	Sint Eustatius
Zeer goed	8,1%	2,4%	2,5%	2,0%
Goed	35,9%	28,5%	28,2%	8,6%
Niet goed maar ook niet slecht	26,9%	36,5%	26,2%	29,8%
Slecht	21,1%	20,6%	27,7%	36,4%
Zeer slecht	5,3%	8,4%	2,5%	11,3%
Weet niet / geen antwoord	2,8%	3,6%	12,9%	12,0%

Zoals uit de tabel blijkt geven de antwoorden op deze vraag een zeer gemengd beeld: op Bonaire en Saba zijn ongeveer evenveel respondenten positief als negatief over het uiteenvallen van de Nederlandse Antillen. Op Sint Eustatius ligt dit duidelijk anders: het aantal respondenten dat deze ontwikkeling een 'zeer goede zaak' of 'een goede zaak' vindt komt maar net boven de 10% uit, terwijl bijna de helft van de respondenten hier negatief over oordeelt. Op Curaçao is de groep respondenten die positief oordeelt over het uiteenvallen van de Antillen groter dan de groep ondervraagden die hier negatief over oordeelt. Voor de eilanden van Caribisch Nederland vormen de statistieken een interessante parallel met de uitslagen van referenda in de aanloop naar 2010, waar driekwart van de bevolking van Sint Eustatius zich uitsprak voor het behoud van de Nederlandse Antillen, terwijl op Bonaire en Saba duidelijke meerderheden stemden voor een directe band met Nederland; de Stataianse respondenten oordelen ook achteraf negatiever dan Bonairianen en Sabanen.

Omdat Aruba al sinds 1986 de status van autonoom land heeft, is de vraag over het uiteenvallen van de Nederlandse Antillen hier op een andere manier geformuleerd; er is aan respondenten gevraagd een oordeel te geven over de afscheiding van het eiland van de Nederlandse Antillen in 1986. De antwoorden op deze vraag zijn gepresenteerd in tabel 4.2.

Tabel 4.2: Sinds 1986 is Aruba geen onderdeel meer van de Nederlandse Antillen. Denkt u dat dit een goede of een slechte zaak is voor Aruba?

Zeer goed	34,5%
Goed	43,8%
Niet goed maar ook niet slecht	12,7%
Slecht	5,9%
Erg slecht	0,0%
Weet niet / geen antwoord	3,1%

De verdeling van Arubaanse respondenten over de antwoordcategorieën laat duidelijk zien dat veruit de meeste Arubanen positief zijn over de afsplitsing van hun eiland; bijna 80% van de respondenten oordeelt positief of zeer positief over het feit dat Aruba sinds 1986 geen onderdeel meer is van de Nederlandse Antillen. In vergelijking met de andere eilanden heeft Aruba veel meer ervaring met de huidige status, en het is daarom interessant bij te houden of in de komende decennia ook op de andere eilanden het aantal mensen dat positief oordeelt over het uiteenvallen van de Nederlandse Antillen stijgt.

Om te onderzoeken of mensen bekend zijn met de huidige status van hun eiland is een kennisvraag gesteld waarbij een aantal keuzemogelijkheden werden voorgelegd. De respondenten werd gevraagd om uit deze antwoordmogelijkheden de huidige officiële status van hun eiland te selecteren. De resultaten zijn weergegeven in tabel 4.3.

Tabel 4.3: Welke officiële status heeft [eiland] nu?

	Aruba	Curaçao	Bonaire	Saba	Sint Eustatius
Een volledig onafhankelijk land	6,4%	2,0%	1,0%	1,5%	0,7%
Een autonoom land binnen het Koninkrijk	<u>76,7%</u>	<u>88,8%</u>	13,2%	10,7%	18,1%
Een bijzondere gemeente van Nederland	6,4%	4,4%	<u>70,9%</u>	<u>73,1%</u>	<u>61,1%</u>
Weet niet / geen antwoord	10,6%	4,8%	14,9%	14,7%	20,1%

Op vier van de vijf eilanden geeft meer dan 70% het juiste antwoord, op Curaçao is zelfs bijna 90% op de hoogte van het feit dat het eiland nu een autonoom land binnen het Koninkrijk is. Op Sint Eustatius geeft slechts iets meer dan 60% van de ondervraagden het correcte antwoord; meer dan 20% van de respondenten geeft aan geen antwoord te willen geven of het antwoord niet te weten, en bijna 20% van de respondenten denkt dat het eiland een autonoom land in het Koninkrijk is.

Tabel 4.4: [Eiland] is inderdaad [status]. Denkt u dat deze status goed of slecht is voor [eiland]?

	Aruba	Curaçao	Bonaire	Saba	Sint Eustatius
Zeer goed	25,3%	9,4%	2,6%	4,1%	2,0%
Goed	40,1%	36,5%	23,4%	28,3%	18,4%
Niet goed maar ook niet slecht	9,2%	25,2%	31,6%	18,3%	23,7%
Slecht	2,4%	13,3%	9,6%	11,4%	21,7%
Zeer slecht	1,2%	3,6%	4,3%	0,5%	3,9%
Weet niet / geen antwoord	0,7%	2,4%	3,2%	4,2%	7,9%
<i>Uitgefilterd: weet status niet</i>	20,9%	9,7%	25,4%	33,3%	22,4%

Als vervolg op deze kennisvraag werd aan respondenten gevraagd een oordeel te geven over de huidige status van het eiland. Hierbij werden respondenten die de vorige vraag niet goed hebben beantwoord uitgesloten.¹ Terwijl een overgrote meerderheid van de Arubanen aangeeft de huidige status van autonoom land goed of zeer goed te vinden, is het enthousiasme voor deze status onder Curaçaoënaars een stuk minder. De grootste groep is weliswaar positief over de status, maar de percentages respondenten die neutraal tegenover de status staan of vinden dat deze status slecht of zeer slecht voor het eiland is zijn duidelijk hoger dan op Aruba.

Tussen de eilanden van Caribisch Nederland zijn ook heldere verschillen te zien: de respondenten op Bonaire en Saba zijn duidelijk positiever over de status van bijzondere gemeente dan op Sint Eustatius. Op de eerste twee eilanden is het percentage dat de vraag met 'zeer goed' of 'goed' beantwoord onmiskenbaar hoger dan degenen die negatief oordelen, terwijl dit op Sint Eustatius veel meer in balans is. Al met al is Sint Eustatius het enige eiland waar de groep mensen die negatief over de huidige status oordeelt groter is dan de groep mensen die hierover een positief oordeel heeft.

Naast het geven van een oordeel over de huidige status van het eiland, is respondenten ook gevraagd welke politieke status zij voor hun eiland zouden wensen. Hierbij werd de keuze beperkt tot vier status-opties, die staan weergegeven in tabel 4.5.

Tabel 4.5: Als u zou moeten kiezen, welke van de volgende mogelijkheden zou u dan op dit moment voor [eiland] wensen: volledige onafhankelijkheid, een autonoom land binnen het Koninkrijk, een bijzondere gemeente van Nederland, of terug in de Nederlandse Antillen?

	Aruba	Curaçao	Bonaire	Saba	Sint Eustatius
Volledige onafhankelijkheid	7,4%	14,4%	2,6%	3,2%	7,3%
Een autonoom land binnen het Koninkrijk	69,6%	39,4%	20,8%	7,4%	28,7%
Een bijzondere gemeente van Nederland	8,6%	7,3%	40,0%	47,9%	18,0%
Terug in de Nederlandse Antillen	6,9%	32,3%	24,4%	30,0%	31,3%
Wil niet zeggen	0,5%	1,2%	2,2%	2,1%	4,7%
Weet niet / geen mening	7,1%	5,3%	10,0%	9,5%	10,0%

De antwoorden op deze vraag laten allereerst een groot verschil zien tussen Aruba, dat al sinds 1986 een autonoom land in het Koninkrijk is, en de andere vier eilanden, die pas sinds 2010 een nieuwe status hebben. Op de laatstgenoemde eilanden kiest ongeveer een kwart tot een derde van de respondenten voor een terugkeer van hun eiland in de Nederlandse Antillen, een scenario dat overigens niet erg waarschijnlijk is. De keuze voor terugkeer naar de Nederlandse Antillen geeft aan dat een grote groep mensen kennelijk teleurgesteld is in de nieuwe status, en nostalgische gevoelens heeft naar de situatie van voor 2010.

¹ Uit de antwoorden (tabel 4.4) is op te maken dat de percentages uitgesloten respondenten niet geheel in overeenstemming zijn met de percentages die bij de vorige vraag een verkeerde status noemden; sommigen van deze respondenten hebben abusievelijk toch een antwoord op de laatste vraag gegeven.

Behalve op Sint Eustatius spreekt de grootste groep respondenten op elk van de eilanden een voorkeur uit voor de huidige status. Deze trend is het sterkst op Aruba, waar bijna 70% van de respondenten aangeeft dat de huidige status van autonoom land de meest wenselijke is. Op Curaçao krijgt de nieuwe status de voorkeur van bijna 40% van de respondenten; op dit eiland is de steun voor volledige onafhankelijkheid twee keer zo groot als op Aruba, 14,4% versus 7,4%. Op geen van de beide eilanden is de weg die door de kleinste eilanden op 2010 is ingeslagen populair; minder dan 10% van de Arubanen en Curaçaoënaars zou willen dat het eiland een bijzondere gemeente van Nederland wordt.

Tussen de eilanden van Caribisch Nederland zijn opnieuw duidelijke verschillen te zien. Op Saba en iets mindere mate Bonaire blijkt de huidige status van bijzondere gemeente het populairst te zijn, terwijl een terugkeer naar de Nederlandse Antillen de tweede plek inneemt. Waar 20% van de Bonairianen zich uitspreekt voor de status van autonoom land, geniet deze optie op Saba slechts de voorkeur van 7,4% van de kiezers. De resultaten op Sint Eustatius geven opnieuw duidelijk een ander beeld: de terugkeer van de Nederlandse Antillen is hier de populairste optie, op de voet gevolgd door de autonome landsstatus. De huidige status van bijzondere gemeente geniet hier slechts de voorkeur van 18% van de respondenten. Op alle BES-eilanden blijkt ten slotte weinig enthousiasme voor volledige onafhankelijkheid te bestaan; op Sint Eustatius scoort deze optie met 7,3% nog het hoogst.

Naast het uitspreken van een preferentie voor een politieke status op dit moment, is respondenten op elk van de vijf eilanden ook gevraagd welke status zij voor hun eiland over 25 jaar zouden wensen. Hierbij zijn opnieuw dezelfde vier antwoordmogelijkheden aangeboden. De resultaten staan in tabel 4.6.

Tabel 4.6: En welke van de volgende mogelijkheden zou u over 25 jaar voor [eiland] wensen: volledige onafhankelijkheid, een autonoom land binnen het Koninkrijk, een bijzondere gemeente van Nederland, of terug in de Nederlandse Antillen?

	Aruba	Curaçao	Bonaire	Saba	Sint Eustatius
Volledige onafhankelijkheid	14,2%	32,3%	10,4%	8,4%	15,9%
Een autonoom land binnen het Koninkrijk	63,1%	30,2%	22,0%	12,6%	29,1%
Een bijzondere gemeente van Nederland	8,3%	7,2%	27,1%	37,9%	9,3%
Terug in de Nederlandse Antillen	3,4%	22,2%	16,9%	26,3%	22,5%
Wil niet zeggen	0,2%	1,4%	1,5%	3,7%	16,6%
Weet niet / geen mening	10,8%	6,7%	22,0%	11,1%	6,6%

In vergelijking met de resultaten in tabel 4.5, laten de antwoorden op deze vraag zien dat op elk van de eilanden de steun voor volledige onafhankelijkheid sterker is wanneer deze in de verdere toekomst wordt geplaatst. Op Curaçao is onafhankelijkheid dan zelfs de meest geprefereerde optie. Bijna een derde van de Curaçaoëse respondenten geeft aan te willen zien dat het eiland over 25 jaar volledig onafhankelijk is; nog altijd kiest ook daar echter een grote meerderheid voor varianten binnen het Koninkrijk. Een grote meerderheid van de Arubanen blijft ook voor de verdere toekomst de huidige status van autonoom land in het Koninkrijk als de meest gewenste optie zien, en ook op Bonaire en Saba is de huidige status (bijzondere gemeente) de meest gekozen optie, al is de steun voor deze status minder groot als die over 25 jaar wordt geprojecteerd. Op elk van de

drie eilanden van Caribisch Nederland is de steun voor de status van autonoom land in het Koninkrijk significant groter als die een kwart eeuw later wordt geplaatst, en op Sint Eustatius is dit nu duidelijk de meest gekozen optie; bijna een derde van de ondervraagden zou willen dat het eiland dan deze autonome status heeft, terwijl minder dan 10% van de respondenten dan nog voor het eiland de huidige gemeentestatus zou wensen.

Opvallend genoeg blijft op alle vier de eilanden die tot 2010 deel uit hebben gemaakt van de Nederlandse Antillen de steun voor een terugkeer naar deze federale eenheid behoorlijk hoog. Een kwart van de Curaçaose, Sabaanse en Statiaanse ondervraagden zou het liefst zien dat hun eiland over 25 jaar is teruggekeerd in de Nederlandse Antillen, op Bonaire ligt dit percentage op 17%.

Terwijl de voorgaande vragen direct betrekking hadden op de politieke status, zijn aan de respondenten ook twee vragen gesteld over de kwaliteit van leven in vergelijking met vijf jaar geleden. In tabel 4.7 en 4.8. zijn de resultaten van de vragen hierover weergegeven; de eerste vraag heeft betrekking op het eiland als geheel, de tweede vraag op het eigen leven van de respondenten.

Tabel 4.7: Denkt u dat het leven op [eiland] over het geheel genomen nu beter, ongeveer hetzelfde, of slechter is dan 5 jaar geleden?

	Aruba	Curaçao	Bonaire	Saba	Sint Eustatius
Veel beter	8,3%	2,8%	5,8%	3,7%	2,0%
Een beetje beter	13,7%	10,7%	22,0%	26,1%	13,3%
Ongeveer hetzelfde	28,4%	23,6%	17,4%	21,1%	10,7%
Een beetje slechter	25,9%	28,2%	31,2%	21,6%	27,3%
Veel slechter	21,0%	33,2%	22,0%	13,3%	32,7%
Weet niet / geen mening	2,7%	1,5%	1,7%	14,2%	14,0%

Tabel 4.8: En hoe zit dat voor u zelf? Denkt u dat uw eigen leven over het geheel genomen nu beter, ongeveer hetzelfde, of slechter is dan 5 jaar geleden?

	Aruba	Curaçao	Bonaire	Saba	Sint Eustatius
Veel beter	12,5%	6,5%	4,9%	7,4%	6,0%
Een beetje beter	18,6%	20,7%	17,7%	29,2%	13,9%
Ongeveer hetzelfde	38,4%	48,1%	35,9%	31,9%	29,1%
Een beetje slechter	19,1%	13,0%	23,5%	13,0%	19,9%
Veel slechter	10,3%	10,4%	16,0%	13,9%	19,2%
Weet niet / geen mening	1,2%	1,2%	2,0%	4,7%	12,0%

De resultaten laten een vergelijkbaar beeld zien; op alle vijf de eilanden is de groep mensen die vindt dat het leven op het eiland de afgelopen vijf jaar slechter is geworden groter dan de groep mensen die vindt dat dit beter is geworden. Deze trend is het sterkste op Curaçao en Sint Eustatius, waar ongeveer 60% de vraag beantwoordt met "een beetje slechter" of "veel slechter", terwijl op Aruba en Saba een veel evenwichtigere balans bestaan tussen respondenten die het beter vinden gaan en respondenten die het slechter vinden gaan dan vijf jaar geleden.

Uit een vergelijking tussen tabel 4.7 en 4.8 blijkt dat, net als in Nederlands en ander Europees opinieonderzoek, mensen positiever oordelen over hun eigen leven dan over

het leven op het (ei)land in het algemeen. Op de twee grootste eilanden zijn de groepen die positief en negatief oordelen nu ongeveer in evenwicht. Op Bonaire en Sint Eustatius daarentegen zijn de groepen die vinden dat het eigen leven in de afgelopen vijf jaar slechter is geworden (ongeveer 40%) veel groter dan de groepen die vinden dat het eigen leven beter is geworden (ongeveer 20%). Op Saba is de groep respondenten die positief is (meer dan 35%) juist iets groter dan de groep die negatief oordeelt (27%).

Naast een vergelijking met het verleden werd respondenten ook gevraagd een verwachting uit te spreken over de kwaliteit van hun leven in de nabije toekomst (over 2 jaar). De antwoorden op deze vragen zijn gepresenteerd in tabellen 4.9 en 4.10.

Tabel 4.9: Verwacht u dat het leven op [eiland] over het geheel genomen over 2 jaar beter, ongeveer hetzelfde, of slechter zal zijn dan nu?

	Aruba	Curaçao	Bonaire	Saba	Sint Eustatius
Veel beter	9,3%	7,3%	5,4%	5,5%	7,9%
Een beetje beter	20,3%	21,7%	31,1%	38,2%	15,2%
Ongeveer hetzelfde	30,6%	25,0%	23,5%	26,7%	28,5%
Een beetje slechter	19,6%	17,7%	12,7%	13,4%	15,2%
Veel slechter	16,2%	21,2%	10,3%	6,5%	15,2%
Weet niet / geen mening	3,9%	7,2%	17,1%	9,7%	17,8%

Tabel 4.10: En verwacht u dat uw eigen leven over het geheel genomen over 2 jaar beter, ongeveer hetzelfde, of slechter zal zijn dan nu?

	Aruba	Curaçao	Bonaire	Saba	Sint Eustatius
Veel beter	24,0%	20,7%	9,4%	12,6%	18,5%
Een beetje beter	27,4%	33,2%	27,7%	35,5%	19,9%
Ongeveer hetzelfde	28,6%	28,7%	28,9%	28,4%	31,8%
Een beetje slechter	9,8%	5,6%	11,1%	8,4%	8,6%
Veel slechter	5,6%	5,6%	8,2%	6,0%	5,3%
Weet niet / geen mening	4,7%	6,2%	14,7%	9,3%	15,9%

De resultaten laten zien dat respondenten positiever zijn over de nabije toekomst; zowel wat betreft het algemene leven op het eiland als hun eigen leven. Opnieuw zijn de Sabanen het meest positief gestemd; bijna 45% verwacht dat het leven op het eiland in de komende twee jaar zal verbeteren, en bijna de helft van de Sabanen verwacht dat ook voor het eigen leven. Ook op Bonaire is de groep mensen die verwacht dat het in de komende twee jaar beter zal gaan duidelijk groter dan de groep die verwacht dat het slechter zal worden. Op Sint Eustatius verwachten relatief meer mensen dat het leven op het eiland over twee jaar slechter zal zijn dan nu (ongeveer 30%), maar over hun eigen leven oordelen de Statianen een stuk positiever; bijna 40% verwacht dat dit in de komende twee jaar zal verbeteren, terwijl minder dan 15% verwacht dat het slechter zal worden. In de twee autonome landen van het Koninkrijk worden vergelijkbare antwoorden gegeven; de groep mensen die denkt dat het de komende twee jaar slechter zal gaan met het eiland is iets groter dan de groep mensen die denkt dat het beter zal gaan, maar als het gaat om het eigen leven dan zijn de Arubanen en Curaçaoënaars ook optimistisch gestemd.

De antwoorden op alle vragen over de politieke status tezamen laten een duidelijk beeld zien. Met uitzondering van Aruba heerst op alle eilanden ambivalentie over de

ontmanteling van de Nederlandse Antillen en de daarna verkregen politieke status. Een vergelijking tussen de eilanden laat zien dat Arubanen en Sabanen het meest tevreden zijn over de politieke status van hun eiland en de ontwikkelingen van de afgelopen vijf jaar. De respondenten op Curaçao, en met name Sint Eustatius zijn veel ontevredener. Bonaire, het grootste eiland van Caribisch Nederland, neemt een tussenpositie in.

4.2. Identiteit

In het opinieonderzoek zijn twee vragen gesteld die te maken hebben met de identiteit van de eilandbewoners. Enerzijds is hen gevraagd aan te geven in hoeverre zij zich een 'echte' Arubaan, Bonairiaan, Curaçaoënaar, Sabaan of Statiaan voelen, en anderzijds is hen gevraagd in hoeverre zij zich Nederlander voelen – impliciet is daarmee gevraagd naar verbondenheid met Nederland. Voor beide vragen werd een schaal van 1 ('helemaal niet') tot 5 ('helemaal wel') gebruikt als antwoordvorm; respondenten konden als antwoord op de vraag dus een getal op deze schaal kiezen. In tabel 4.11 en 4.12 zijn de uitkomsten van deze twee vragen gepresenteerd.

Tabel 4.11: Kunt u op een schaal van 1 tot 5 aangeven of u zich [eilander] voelt?

	Aruba	Curaçao	Bonaire	Saba	Sint Eustatius
1 (helemaal niet)	6,8%	2,2%	3,9%	10,4%	8,7%
2	3,7%	2,3%	2,2%	12,4%	10,0%
3	11,5%	10,8%	11,1%	17,9%	15,3%
4	11,7%	15,1%	9,9%	14,9%	13,3%
5 (helemaal wel)	66,0%	68,3%	70,8%	41,8%	46,0%
Weet niet / geen mening	0,2%	1,2%	2,2%	2,5%	6,7%

Tabel 4.12: Kunt u op een schaal van 1 tot 5 aangeven of u zich Nederlander voelt?

	Aruba	Curaçao	Bonaire	Saba	Sint Eustatius
1 (helemaal niet)	23,2%	27,5%	38,7%	36,7%	18,7%
2	10,3%	22,5%	12,4%	11,7%	16,7%
3	21,8%	26,6%	24,8%	21,4%	23,3%
4	14,4%	8,9%	8,3%	7,1%	13,3%
5 (helemaal wel)	29,3%	11,3%	10,0%	20,9%	21,3%
Weet niet / geen mening	1,0%	3,1%	5,8%	2,0%	6,7%

De in de tabellen gepresenteerde resultaten laten zien dat grote meerderheden van respondenten op de Benedenwindse eilanden aangaven zich helemaal Arubaans, Bonairiaans, of Curaçaos te voelen, terwijl minder dan 10% aangaf niet of helemaal niet deze identiteit te voelen. Er is wat dit betreft een duidelijk contrast met de twee Bovenwindse eilanden, waar 5 ('helemaal wel') weliswaar nog steeds de meest gekozen antwoordoptie was, maar waar deze optie door een minderheid werd gekozen. Zowel op Saba als Sint Eustatius gaven relatief meer mensen aan zich minder verbonden te voelen met het eiland; de groep die koos voor antwoordcategorieën 1, 2, of 3 maakte hier tussen de 35% en 40% van de respondenten uit. Het verschil tussen de Bovenwindse en Benedenwindse eilanden kan hoogstwaarschijnlijk verklaard worden door het feit dat er op de Bovenwindse eilanden relatief minder respondenten waren die op het eiland geboren zijn, zoals al bleek uit tabel 3.4.

De antwoorden op de vraag over de Nederlandse identiteit leveren een veel gemengder beeld op. Op Bonaire, Curaçao en Saba is de groep respondenten die zegt zich niet of helemaal niet Nederlander te voelen het grootst; ongeveer de helft van de respondenten koos hier antwoordcategorie 1 of 2. Dit percentage ligt een stuk lager op Aruba en Sint Eustatius, waar een meer evenwichtige verdeling tussen de antwoordcategorieën bestaat. Op Aruba is de groep respondenten die zegt zich Nederlander te voelen het grootst; bijna 45% van de respondenten koos hier voor antwoordcategorie 4 of 5.

Aangezien meer dan driekwart van de Arubaanse respondenten ook aangaf zich (zeer) Arubaans te voelen, laat dit resultaat zien dat voor veel Arubanen de Arubaanse identiteit goed met de Nederlandse te verenigen is. Op de andere eilanden lijkt dit in mindere mate het geval te zijn. Daarnaast valt ook op dat de inwoners van de eilanden van Caribisch Nederland (Bonaire, Saba en St. Eustatius), die in 2010 als openbare lichamen bij Nederland zijn geïntegreerd, zich niet meer Nederlands voelen dan Arubaanse en Curaçaose respondenten.

4.3. Relatie met Nederland

Een groot gedeelte (ongeveer een kwart) van de vragenlijst bestond uit vragen over de relatie tussen de eilanden en Nederland. Hierbij kwamen zowel de meer formele afspraken en verhoudingen tussen de Rijksdelen aan de orde, als de meer gevoelsmatige band tussen de Europese en Caribische delen van het Koninkrijk. Een voorbeeld van zo'n meer gevoelsmatige vraag is de openingsvraag van het onderzoek, waarbij respondenten gevraagd werden een oordeel te geven over de nieuwe Koning. De antwoorden op deze vraag zijn gepresenteerd in tabel 4.13.

Tabel 4.13: In 2013 is Willem-Alexander Koning geworden. Is uw oordeel over deze Koning positief of negatief?

	Aruba	Curaçao	Bonaire	Saba	Sint Eustatius
Zeer positief	24,2%	11,8%	6,2%	4,1%	6,6%
Positief	56,0%	56,0%	57,6%	58,0%	33,1%
Niet positief maar ook niet negatief	13,2%	21,1%	26,6%	17,8%	31,1%
Negatief	1,7%	2,6%	0,7%	3,7%	6,0%
Zeer negatief	0,2%	0,6%	0,0%	0,7%	0,7%
Weet niet / geen antwoord	4,2%	7,9%	8,9%	15,5%	22,5%

De antwoorden op deze vraag bevestigen het beeld dat het Nederlandse Koningshuis op de eilanden zeer populair is. Met uitzondering van Sint Eustatius geven overgrote meerderheden op elk van de eilanden aan dat zij positief of zeer positief denken over de nieuwe koning, terwijl minder dan 5% een negatief of zeer negatief oordeel over de nieuwe koning heeft. Het eiland Sint Eustatius is wat deze vraag betreft een duidelijke uitzondering: een groot deel van de respondenten geeft aan neutraal te oordelen over de koning, en daarnaast geeft meer dan 20% van de respondenten aan geen antwoord te willen of kunnen geven op de vraag. Met 6,7% is de groep respondenten die negatief over de koning oordeelt op dit eiland ook het grootst.

Binnen het blok "relatie met Nederland" werd aan respondenten als eerste gevraagd een algemeen oordeel te geven over hoe het eiland door de Nederlandse regering wordt behandeld. De antwoorden op deze vraag staan in onderstaande tabel.

Tabel 4.14: Hoe tevreden of ontevreden bent u met hoe de huidige Nederlandse regering omgaat met [eiland]?

	Aruba	Curaçao	Bonaire	Saba	Sint Eustatius
Zeer tevreden	8,8%	2,5%	1,0%	1,4%	3,3%
Tevreden	27,7%	15,7%	14,0%	21,6%	5,3%
Niet tevreden maar ook niet ontevreden	34,2%	37,7%	36,5%	26,0%	21,9%
Ontevreden	16,9%	31,2%	34,8%	32,2%	36,4%
Zeer ontevreden	4,2%	6,7%	7,2%	8,7%	17,2%
Weet niet / geen antwoord	10,1%	6,2%	6,5%	10,1%	15,9%

Op alle eilanden behalve Aruba is de groep respondenten die zegt ontevreden of zeer ontevreden te zijn significant groter dan de groep respondenten die zegt tevreden te zijn over hoe het eiland waarop zij wonen door de Nederlandse regering behandeld wordt. Op Bonaire, Curaçao en Saba is de groep ontevreden respondenten met ongeveer 40% bijna

even groot. Op Sint Eustatius kiest een duidelijke meerderheid voor de optie 'ontevreden' of 'zeer ontevreden', minder dan 10% zegt tevreden te zijn. De Arubanen zijn het meest positief; de groep respondenten die hier zegt tevreden te zijn over de behandeling van het eiland door de Nederlandse regering is duidelijk groter dan de groep die aangeeft ontevreden daarover te zijn.

De omgekeerde vraag is ook aan respondenten gesteld; in hoeverre zijn zij tevreden over de manier waarop de bestuurders van hun eiland omgaan met Nederland? In de 'landen' van het Koninkrijk werd deze vraag toegespitst op de regering van de eilanden, terwijl in de openbare lichamen werd gekozen voor het bestuurscollege.

Tabel 4.15: En hoe tevreden of ontevreden bent u met hoe het huidige [eilandsbestuur] van [eiland] omgaat met Nederland?

	Aruba	Curaçao	Bonaire	Saba	Sint Eustatius
Zeer tevreden	6,4%	2,3%	0,7%	1,0%	3,3%
Tevreden	26,4%	11,2%	20,6%	27,7%	8,6%
Niet tevreden maar ook niet ontevreden	32,8%	33,1%	31,6%	20,3%	24,5%
Ontevreden	17,6%	37,7%	28,2%	19,8%	24,5%
Zeer ontevreden	6,8%	8,1%	4,4%	5,9%	10,6%
Weet niet / geen antwoord	10,0%	7,6%	14,6%	25,3%	28,5%

Opvallend genoeg laten de resultaten hetzelfde patroon zien als bij de voorgaande vraag: op Bonaire, Curaçao en Sint Eustatius is de groep respondenten die ontevreden is over de behandeling van Nederland door het eilandsbestuur een behoorlijk stuk groter dan de groep die hier tevreden over is. Op Curaçao en Sint Eustatius zijn respondenten het negatiefst over de houding van de eigen eilandbestuurders ten opzichte van Nederland. Op Aruba en Saba daarentegen is het oordeel over de manier waarop eilandbestuurders omgaan met Nederland een stuk positiever; de groep tevreden respondenten is hier juist groter dan de groep ontevreden mensen. Het valt echter ook op dat de non-respons op deze vraag relatief hoog ligt; op Saba en Sint Eustatius heeft meer dan een kwart van de respondenten aangegeven de vraag niet te kunnen of willen beantwoorden.

Naast een tweetal vragen over de meer algemene relaties tussen de eilanden en Nederland, zijn ook meer specifieke vragen gesteld over Nederlands toezicht op bestuur, financiën, en financiële steun vanuit Nederland. In tabel 4.16 kunnen als eerste de antwoorden worden gezien op een vraag over Nederlands toezicht op bestuur.

Tabel 4.16: De Nederlandse regering houdt toezicht op het bestuur van [eiland]. Vindt u dit wenselijk of onwenselijk?

	Aruba	Curaçao	Bonaire	Saba	Sint Eustatius
Zeer wenselijk	31,9%	12,8%	8,0%	2,8%	7,9%
Wenselijk	43,5%	48,2%	40,6%	58,0%	23,2%
Niet wenselijk maar ook niet onwenselijk	12,3%	22,7%	32,4%	17,5%	23,2%
Onwenselijk	7,9%	10,0%	10,9%	16,0%	25,8%
Zeer onwenselijk	2,9%	5,0%	3,9%	1,9%	7,3%
Weet niet / geen antwoord	1,5%	1,4%	4,1%	3,8%	12,6%

De antwoorden op de vraag laten zien dat Nederlands toezicht op bestuur op de meeste eilanden door de meerderheid van de respondenten als wenselijk wordt gezien. Op Aruba, Curaçao en Saba kiezen grote meerderheden respondenten voor de optie 'zeer wenselijk' of 'wenselijk', op Bonaire is dit bijna 50%. Op deze vier eilanden kiest slechts minder dan 20% voor de antwoordopties 'onwenselijk' of 'zeer onwenselijk', en opvallend genoeg is deze groep het kleinst (ongeveer 10%) op Aruba, het eiland dat al het langste de status van autonoom land binnen het Koninkrijk heeft. Opnieuw vormt Sint Eustatius een duidelijke uitzondering; de groep die hier negatief is over Nederlands bestuurlijk toezicht is zelfs iets groter dan de groep die daar positief over is.

Een soortgelijke vraag werd gesteld over toezicht op financiën. De antwoorden op deze vraag zijn gepresenteerd in tabel 4.17.

Tabel 4.17: Nederland is betrokken bij het toezicht op het financiële beleid van [eiland]. Vindt u dit wenselijk of onwenselijk?

	Aruba	Curaçao	Bonaire	Saba	Sint Eustatius
Zeer wenselijk	34,7%	20,4%	10,2%	5,1%	12,8%
Wenselijk	41,4%	46,6%	49,4%	57,9%	25,5%
Niet wenselijk maar ook niet onwenselijk	8,5%	17,9%	25,1%	14,0%	25,5%
Onwenselijk	12,5%	9,0%	9,5%	16,4%	16,8%
Zeer onwenselijk	1,7%	4,7%	1,9%	1,9%	5,4%
Weet niet / geen antwoord	1,2%	1,2%	3,9%	4,7%	14,1%

De percentages in de tabel wijzen uit dat toezicht op het financieel beleid zelfs als nog wenselijker wordt gezien dan toezicht op bestuur. Op alle eilanden behalve Sint Eustatius vindt 60 tot 75% van de respondenten dat Nederlandse betrokkenheid bij toezicht op het financiële beleid wenselijk is. Hoewel ook op Sint Eustatius de groep respondenten die positief op de vraag antwoordt iets groter is in vergelijking met de vorige vraag, blijft een relatief grote groep neutraal of negatief over de wenselijkheid van Nederlands toezicht op financieel beleid; slechts minder dan 40% van de Stataiaanse respondenten oordeelt hierover positief.

Op de eilanden Aruba en Curaçao is een aparte vraag gesteld over Nederlands toezicht (in Koninkrijksverband) op de rechtspraak. Door het Gemeenschappelijk Hof van Justitie is dit toezicht ook na 2010 gewaarborgd. In onderstaande tabel zijn de antwoorden op deze vraag weergegeven.

Tabel 4.18: Nederland is betrokken bij het toezicht op de rechtspraak op [eiland]. Vindt u dit wenselijk of onwenselijk?

	Aruba	Curaçao
Zeer wenselijk	28,8%	13,8%
Wenselijk	39,4%	48,5%
Niet wenselijk maar ook niet onwenselijk	14,3%	17,7%
Onwenselijk	13,8%	12,4%
Zeer onwenselijk	1,7%	5,9%
Weet niet / geen antwoord	1,9%	1,5%

Op zowel Aruba als Curaçao vindt een duidelijke meerderheid van respondenten Nederlands toezicht op de rechtspraak wenselijk. Op beide eilanden ligt het gecombineerde percentage van de respondenten die 'zeer wenselijk' of 'wenselijk' antwoorden duidelijk boven de 60%, en op Aruba komt dit zelfs in de buurt van 70%.

Ten slotte is alleen op Curaçao nog een vraag gesteld over Nederlandse betrokkenheid bij toezicht op de politie. Door de in 2010 opgerichte Raad voor de Rechtshandhaving wordt deze Nederlandse betrokkenheid bij toezicht op de politie gewaarborgd. In tabel 4.19 staan de antwoorden op deze vraag weergegeven; een duidelijke meerderheid van de Curaçaose respondenten (bijna 65%) vindt Nederlandse betrokkenheid bij toezicht op de politie wenselijk of zeer wenselijk.

Tabel 4.19: Nederland is betrokken bij het toezicht op de politie van Curaçao. Vindt u dit wenselijk of onwenselijk?

	Curaçao
Zeer wenselijk	15,7%
Wenselijk	49,0%
Niet wenselijk maar ook niet onwenselijk	16,6%
Onwenselijk	11,7%
Zeer onwenselijk	5,1%
Weet niet / geen antwoord	1,9%

Op alle eilanden is ook een vraag gesteld over de noodzaak van financiële ondersteuning door Nederland. De antwoorden op deze vraag staan in onderstaande tabel.

Tabel 4.20: Vindt u het nodig of onnodig dat Nederland [eiland] financieel ondersteunt?

	Aruba	Curaçao	Bonaire	Saba	Sint Eustatius
Zeer nodig	38,2%	24,0%	29,0%	42,8%	55,0%
Nodig	49,8%	59,4%	59,6%	49,8%	34,4%
Niet nodig maar ook niet onnodig	3,7%	10,0%	5,8%	1,4%	1,3%
Onnodig	6,7%	4,0%	3,5%	2,3%	3,3%
Zeer onnodig	0,7%	1,6%	0,5%	0,5%	2,0%
Weet niet / geen antwoord	0,9%	1,1%	1,6%	3,3%	4,0%

De antwoorden op deze vraag geven een kristalhelder beeld: op alle eilanden wordt financiële ondersteuning vanuit Nederland als (zeer) noodzakelijk gezien. De groep respondenten die antwoordt met 'zeer nodig' of 'nodig' is overall groter dan 80%, en de groep die antwoordt met 'onnodig' of 'zeer onnodig' is nergens groter dan 10%. De Stataanse respondenten zijn het duidelijkst over de noodzaak van financiële hulp uit Nederland: 55% van de ondervraagden vindt dit zeer nodig. Dit resultaat is opmerkelijk omdat de Statanen juist het negatiefst waren over de wenselijkheid van Nederlands toezicht op bestuur en financieel beleid.

Behalve over formele afspraken en verhoudingen tussen de eilanden en Nederland, zijn ook vragen gesteld over meer relationele en emotionele aspecten van deze relatie. De eerste vraag die in dit kader is gesteld, gaat over de hoeveelheid kennis die Nederlandse politici volgens de eilandbewoners hebben over de lokale cultuur van hun eiland. De antwoorden op deze vraag zijn gepresenteerd in tabel 4.21.

Tabel 4.21: Hoe veel of weinig kennis denkt u dat Nederlandse politici, zoals leden van het parlement en de regering, hebben over de lokale cultuur van [eiland]?

	Aruba	Curaçao	Bonaire	Saba	Sint Eustatius
Zeer veel kennis	4,9%	4,5%	0,2%	0,5%	2,6%
Veel kennis	10,6%	5,6%	2,9%	9,0%	3,3%
Niet veel maar ook niet weinig kennis	24,0%	17,4%	8,5%	6,2%	9,3%
Weinig kennis	26,4%	40,5%	37,1%	32,2%	33,8%
Zeer weinig kennis	24,4%	25,7%	46,3%	43,1%	36,4%
Weet niet / geen antwoord	9,6%	6,3%	4,8%	9,0%	14,6%

Op elk van de eilanden denkt een meerderheid van de respondenten dat Nederlandse politici weinig of zeer weinig kennis hebben over de lokale cultuur van het eiland. Op Aruba is deze groep relatief nog het kleinst, iets meer dan 15% van de Arubaanse respondenten denkt zelfs dat Nederlandse politici 'zeer veel kennis' of 'veel kennis' hebben over de Arubaanse cultuur. Op de andere vier eilanden denkt meer dan 60% van de respondenten echter dat Nederlandse politici weinig kennis over de lokale eilandcultuur hebben; op Bonaire is dit percentage met 83% het hoogst. Juist op de BES-eilanden, die sinds 2010 als openbare lichamen in het Nederlandse staatsbestel zijn geïntegreerd, is de perceptie dat Nederlandse politici weinig kennis hebben over de eilandcultuur het sterkst. Op geen van deze eilanden is de groep respondenten die denkt dat Nederlandse politici 'zeer veel kennis' of 'veel kennis' hebben over de eilandcultuur groter dan 10%, op Bonaire is dit zelfs maar 3%.

Aan de respondenten is ook gevraagd in hoeverre zij denken dat Nederlandse politici respect hebben voor de lokale cultuur; de resultaten van deze vraag staan gepresenteerd in tabel 4.22. De antwoorden op de vraag laten in grote lijnen hetzelfde beeld zien als bij de vorige vraag, al zijn de percentages negatief gestemde respondenten op alle eilanden nu iets kleiner. Op Aruba vindt een minderheid van de respondenten dat Nederlandse politici weinig of zeer weinig respect hebben voor de lokale cultuur van het eiland, maar dit is nog wel steeds een groep van 40%. Op alle andere eilanden blijft de groep die een negatief antwoord geeft in de meerderheid, al ligt dit op Saba wat genuanceerder. De perceptie dat Nederlandse politici weinig of zeer weinig respect hebben voor de lokale cultuur van het eiland blijft het sterkst op Bonaire en Sint Eustatius, waar meer dan 65% van de respondenten deze mening heeft.

Tabel 4.22: En hoe veel of weinig respect denkt u dat Nederlandse politici, zoals leden van het parlement en de regering, hebben voor de lokale cultuur van [eiland]?

	Aruba	Curaçao	Bonaire	Saba	Sint Eustatius
Zeer veel respect	5,4%	1,7%	0,7%	0,9%	3,3%
Veel respect	14,2%	9,5%	5,1%	13,7%	2,7%
Niet veel maar ook niet weinig respect	28,9%	22,9%	20,7%	20,3%	10,7%
Weinig respect	21,5%	37,7%	32,1%	23,6%	34,0%
Zeer weinig respect	18,6%	21,5%	35,8%	30,2%	32,0%
Weet niet / geen antwoord	11,5%	6,7%	5,6%	11,3%	17,4%

Als onderdeel van dit cluster over de immateriële dimensie van de relatie tussen Nederland en de Caribische eilanden is ook een vraag gesteld over het belang van de Nederlandse taal in het onderwijs op de eilanden:

Tabel 4.23: Hoe belangrijk of onbelangrijk vindt u het dat kinderen op [eiland] Nederlands leren op school?

	Aruba	Curaçao	Bonaire	Saba	Sint Eustatius
Zeer belangrijk	71,7%	41,7%	37,3%	50,2%	48,3%
Belangrijk	22,9%	44,7%	53,4%	35,5%	36,4%
Niet belangrijk maar ook niet onbelangrijk	2,5%	8,3%	3,4%	4,6%	4,6%
Onbelangrijk	1,7%	3,3%	2,0%	7,8%	6,0%
Zeer onbelangrijk	0,5%	1,9%	2,7%	0,5%	0,7%
Weet niet / geen mening	0,7%	0,2%	1,2%	1,4%	4,0%

Hoewel op geen van de eilanden Nederlands de voertaal is, vindt overal een overgrote meerderheid van de respondenten het 'belangrijk' of 'zeer belangrijk' dat kinderen op het eiland op school Nederlands leren. Op geen van de eilanden komt dit percentage onder de 80%, en op Aruba vindt zelfs bijna 72% het 'zeer belangrijk' dat Arubaanse kinderen les krijgen in Nederlandse taal.

Een volgende serie vragen in het opinieonderzoek had betrekking op migratie vanuit de eilanden naar Nederland, en vanuit Nederland naar de eilanden. Als eerste onderdeel hiervan is aan respondenten gevraagd of zij een Nederlands paspoort hebben. De antwoorden op deze vraag staan in tabel 4.24.

Tabel 4.24: Als u een Nederlands paspoort heeft, mag u in Nederland wonen. Heeft u een Nederlands paspoort?

	Aruba	Curaçao	Bonaire	Saba	Sint Eustatius
Ja	89,1%	91,0%	89,3%	63,7%	84,5%
Nee	9,6%	7,6%	10,2%	35,3%	9,5%
Geen antwoord	1,2%	1,4%	0,5%	1,0%	6,1%

Overeenkomstig de cijfers uit tabel 3.4. blijken op de Benedenwindse eilanden meer mensen met de Nederlandse nationaliteit te zijn geïnterviewd dan op de twee Bovenwindse eilanden. Op Saba had slechts minder dan 65% van de respondenten een Nederlands paspoort, wat deels verklaard kan worden door de aanwezigheid van de Medische School op dit eiland.

Als vervolgvraag is aan respondenten die op de vorige vraag 'Ja' hebben geantwoord, de vraag gesteld hoeveel belang zij hechten aan het recht om in Nederland te gaan wonen. De antwoorden op deze vraag zijn gepresenteerd in tabel 4.25. De resultaten laten zien dat op elk eiland een meerderheid van de respondenten belang hecht aan het recht om in Nederland te mogen wonen. Toch zijn er significante verschillen tussen de eilanden wat betreft de grootte van deze groepen; slechts iets meer dan de helft van de Statianen geeft aan dat zij het recht om in Nederland te wonen belangrijk vinden, terwijl dit geldt voor meer dan 70% van de Arubanen, Curaçaoënaars en Sabanen.

Tabel 4.25: Hoe belangrijk of onbelangrijk vindt u het om het recht te hebben om in Nederland te wonen?

	Aruba	Curaçao	Bonaire	Saba	Sint Eustatius
Zeer belangrijk	42,7%	35,4%	16,6%	30,4%	25,2%
Belangrijk	34,6%	34,2%	41,6%	40,0%	25,2%
Niet belangrijk maar ook niet onbelangrijk	10,5%	22,3%	18,2%	15,6%	29,6%
Onbelangrijk	7,5%	2,0%	12,1%	8,9%	12,6%
Zeer onbelangrijk	3,0%	3,7%	7,2%	3,0%	2,2%
Weet niet / geen mening	1,7%	2,4%	4,3%	2,2%	5,2%

Als vervolgvraag werd aan respondenten gevraagd een mening te geven over het recht van (Europese) Nederlanders om onder bepaalde voorwaarden op de eilanden te komen wonen. De antwoorden hierop waren als volgt:

Tabel 4.26: Hoe wenselijk of onwenselijk vindt u het dat Nederlanders onder bepaalde voorwaarden het recht hebben om op [eiland] te wonen?

	Aruba	Curaçao	Bonaire	Saba	Sint Eustatius
Zeer wenselijk	33,3%	12,0%	10,5%	6,0%	8,7%
Wenselijk	38,9%	40,0%	47,7%	54,6%	39,3%
Niet wenselijk maar ook niet onwenselijk	12,1%	34,6%	29,8%	18,1%	27,3%
Onwenselijk	7,4%	6,2%	5,6%	12,5%	10,7%
Zeer onwenselijk	4,2%	3,6%	1,0%	3,7%	2,7%
Weet niet / geen antwoord	4,2%	3,6%	5,3%	5,1%	11,3%

De statistieken in tabel 4.26 laten zien dat de respondenten weliswaar verhoudingsgewijs minder positief zijn over het recht van Nederlanders om op de eilanden te komen wonen, maar dat de grootste groep van hen toch vindt dat dit recht 'wenselijk' of 'zeer wenselijk' is, en daarmee voor reciprociteit kiest. De groep die positief over dit recht oordeelt behaalt alleen op Sint Eustatius (net) geen meerderheid. Van de vijf eilanden is de stemming op Aruba het positiefst: meer dan 70% van respondenten geeft aan het wenselijk of zeer wenselijk te vinden dat Nederlanders het recht hebben onder bepaalde voorwaarden op Aruba te komen wonen. De tegenstanders van dit recht behalen op Curaçao en Bonaire minder dan 10%, en alleen op Saba vindt meer dan 15% van de respondenten het onwenselijk of zeer onwenselijk dat Nederlanders het recht hebben op het eiland te komen wonen. Als laatste onderdeel van het cluster over de relatie tussen de eilanden en Nederland, is een vijftal stellingen aan respondenten voorgelegd. Drie van deze stellingen hadden betrekking op de aanwezigheid van Nederlandse bewoners, Nederlandse toeristen, en andere buitenlandse bewoners van de eilanden. De eerste stelling ging over de Nederlandse bewoners van de eilanden:

Tabel 4.27: "Er wonen teveel Nederlanders op [eiland]"

	Aruba	Curaçao	Bonaire	Saba	Sint Eustatius
Dat is waar	42,4%	54,6%	73,7%	24,3%	35,1%
Dat is niet waar	48,8%	37,2%	13,9%	63,1%	47,7%
Wil niet zeggen	0,7%	1,1%	1,2%	0,9%	6,0%
Weet niet / geen mening	8,1%	7,2%	11,2%	11,7%	11,3%

Uit de resultaten blijkt dat er op de eilanden zeer verschillend gedacht wordt over de vraag of er teveel Nederlanders wonen. Op Bonaire is de weerstand tegen Nederlandse bewoners duidelijk het grootst, en bijna driekwart van de Bonairiaanse ondervraagden antwoordt bevestigend op de vraag of er teveel Nederlanders op het eiland wonen. De uitzonderingspositie van Bonaire kan waarschijnlijk worden verklaard uit het feit dat dit eiland in de afgelopen jaren van alle eilanden naar verhouding de grootste immigratiegolf van Nederlanders heeft gekend. Behalve op Bonaire antwoordt ook een meerderheid van de respondenten op Curaçao (bijna 55%) bevestigend op de vraag of er teveel Nederlanders op het eiland wonen. Op Aruba is de groep die ontkennend antwoordt juist net iets groter. De inwoners van de twee kleine Bovenwindse eilanden hebben duidelijk het minste moeite met de Nederlandse bewoners; op Saba is zelfs een grote meerderheid (63%) het niet eens met de stelling, en op Sint Eustatius is dit bijna een meerderheid (48%).

De volgende stelling in de vragenlijst had betrekking op de 'andere buitenlanders' – hoewel Nederlanders juridisch uiteraard geen 'buitenlanders' zijn – die op de eilanden wonen:

Tabel 4.28: "Er wonen teveel andere buitenlanders op [eiland]"

	Aruba	Curaçao	Bonaire	Saba	Sint Eustatius
Dat is waar	94,6%	83,7%	80,1%	47,7%	45,0%
Dat is niet waar	3,9%	13,9%	12,8%	45,8%	39,1%
Wil niet zeggen	0,2%	0,8%	0,5%	1,4%	6,6%
Weet niet / geen mening	1,2%	1,6%	6,5%	5,1%	9,3%

Op elk van de eilanden is de groep die instemt met de stelling groter dan de groep die het niet eens is met de stelling. Wel zijn er opnieuw zeer grote verschillen tussen de eilanden te zien. Maar liefst 95% van de Arubanen is het eens met de stelling dat er teveel andere buitenlanders op het eiland wonen, op Bonaire en Curaçao ligt dit percentage ook boven de 80%. Opnieuw zijn de twee Bovenwindse eilanden – waar onder de respondenten ook veel immigranten waren – een stuk gematigder, en de voor- en tegenstanders van de stelling zijn hier ongeveer in balans. De antwoorden op deze vraag laten dus een zeer duidelijk verschil zien tussen de Bovenwindse en de Benedenwindse eilanden.

Ten slotte is aan respondenten gevraagd een oordeel te geven over de aantallen Nederlandse toeristen die de eilanden bezoeken:

Tabel 4.29: "Er komen teveel Nederlandse toeristen naar [eiland]"

	Aruba	Curaçao	Bonaire	Saba	Sint Eustatius
Dat is waar	32,9%	45,8%	45,3%	8,3%	8,6%
Dat is niet waar	57,7%	42,9%	34,6%	83,3%	74,2%
Wil niet zeggen	1,0%	0,5%	0,7%	0,9%	3,3%
Weet niet / geen mening	8,4%	10,8%	19,4%	7,4%	13,9%

Op alle eilanden wordt positiever geoordeeld over Nederlandse toeristen dan ter plekke gevestigde Nederlanders, maar opnieuw is er een groot verschil tussen de Bovenwinden en de Benedenwinden te zien. Van de drie Benedenwindse eilanden is Bonaire opnieuw het negatiefst, al is overigens op dit eiland de non-respons met 20% ook het hoogst. Bonaire en Curaçao zijn de enige twee eilanden waar de groep respondenten die

bevestigend op de stelling reageren groter is dan de groep mensen die ontkennend antwoorden; op Curaçao is dit verschil (3%) echter kleiner dan op Bonaire (11%). Van de drie Benedenwindse eilanden staan Arubaanse ondervraagden het positiefst tegenover Nederlandse toeristen: een grote meerderheid (bijna 58%) van de Arubaanse ondervraagden vindt niet dat er teveel Nederlandse toeristen naar het eiland komen. Op Saba en Sint Eustatius, ten slotte, is de groep respondenten die vindt dat er teveel Nederlandse toeristen naar de eilanden komen heel klein; minder dan 10% van de respondenten hier is het eens met de stelling, terwijl grote meerderheden (83% en 74%) helemaal niet vinden dat er teveel Nederlandse toeristen naar het eiland komen.

De laatste twee stellingen omtrent de relatie tussen de Caribische eilanden en Nederland gaan over de bescherming tegen externe bedreigingen. Als eerste is aan respondenten gevraagd hoe zij oordelen over de noodzaak van militaire bescherming van Nederland tegen dreiging vanuit andere landen:

Tabel 4.30: "[Eiland] kan zich zonder de militaire steun van Nederland goed genoeg beschermen tegen andere landen"

	Aruba	Curaçao	Bonaire	Saba	Sint Eustatius
Dat is waar	5,9%	14,1%	6,1%	4,6%	3,3%
Dat is niet waar	91,6%	78,3%	90,3%	91,7%	90,1%
Wil niet zeggen	1,0%	1,1%	0,5%	0,5%	2,0%
Weet niet / geen mening	1,5%	6,4%	3,1%	3,2%	4,6%

Grote meerderheden respondenten op elk van de eilanden geven aan dat het eiland zich zonder militaire steun van Nederland niet kan beschermen tegen andere landen. Curaçao is in zekere zin een lichte uitzondering ten opzichte van de andere eilanden, omdat het aantal mensen dat hier antwoordt met 'dat is niet waar' onder de 80% ligt, terwijl dit percentage op alle eilanden boven de 90% ligt.

Naast een vraag over 'conventionele' militaire bedreigingen vanuit andere landen, is ook een stelling voorgelegd over Nederlandse bescherming tegen de internationale misdaad. De Nederlandse Caribische eilanden hebben relatief veel te maken met dit soort 'onconventionele' bedreigingen, onder andere omdat de eilanden op de route liggen van drugsmokkelaars. De antwoorden op de stelling over noodzaak van Nederlandse bescherming tegen dit soort vormen van internationale misdaad zijn gepresenteerd in tabel 4.31.

Tabel 4.31: "[Eiland] kan zich zonder de steun van Nederland goed genoeg beschermen tegen de internationale misdaad"

	Aruba	Curaçao	Bonaire	Saba	Sint Eustatius
Dat is waar	15,7%	12,9%	7,0%	7,0%	2,0%
Dat is niet waar	81,3%	80,0%	90,3%	88,3%	88,1%
Wil niet zeggen	0,7%	1,3%	0,7%	0,5%	1,3%
Weet niet / geen mening	2,2%	5,8%	1,9%	4,2%	8,6%

De respondenten geven ook bij deze stelling aan dat Nederlandse bescherming nodig is; wel liggen de percentages op alle eilanden behalve Bonaire iets lager. Nog steeds geeft 80% of meer van de respondenten aan dat de eilanden zich zonder steun van Nederland niet goed kunnen beschermen tegen de internationale misdaad. Alleen op de grootste

twee eilanden – Aruba en Curaçao – geeft meer dan 10% van de respondenten aan dat het eiland zich zonder steun van Nederland goed zou kunnen beschermen tegen de internationale misdaad.

4.4. Relatie met andere (ei)landen

Er is ook een aantal vragen gesteld over de relatie tussen de Caribische eilanden onderling, en de relatie met omliggende landen en niet-Nederlandse eilanden. Vijf jaar na de ontmanteling van de Nederlandse Antillen kan op basis van deze vragen worden vastgesteld in hoeverre 'Antillianen' zich nog verbonden met elkaar voelen, en welke Caribische Nederlanders zich wel met elkaar verbonden voelen en welke niet. Om dit te meten is als eerste een vraag gesteld over verbondenheid, waarbij aan mensen gevraagd werd om uit een lijst de drie (ei)landen te kiezen waarmee zij zich het meeste verbonden voelen. De resultaten staan gepresenteerd in tabel 4.32. Naast de eilanden en landen die in de rijen vermeld staan, staat het percentage van de respondenten dat dit (ei)land gekozen heeft als een van de drie gebieden waarmee zij zich het meest gebonden voelen. De drie meest gekozen (ei)landen zijn in de tabel in het rood weergegeven.

Tabel 4.32: We willen nu weten hoe verbonden u zich voelt met een aantal andere landen en eilanden. Kunt u aan de hand van de toonkaart aangeven met welke drie landen of eilanden u zich het meest verbonden voelt?

	Aruba	Curaçao	Bonaire	Saba	Sint Eustatius
Aruba	n.v.t.	61,7%	74,9%	13,2%	23,0%
Bonaire	36,0%	60,6%	n.v.t.	18,7%	17,8%
Curaçao	59,9%	n.v.t.	80,4%	26,9%	31,6%
Sint Maarten	12,2%	28,6%	12,9%	71,2%	69,1%
Saba	1,7%	3,6%	5,5%	n.v.t.	28,9%
Sint Eustatius	1,0%	3,7%	4,1%	28,8%	n.v.t.
Nederland	69,3%	66,3%	64,6%	32,9%	34,9%
Dominicaanse Republiek	8,8%	6,6%	8,1%	6,8%	11,2%
Venezuela	26,8%	12,4%	6,7%	n.v.t.	n.v.t.
Sint Kitts	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	5,5%	28,9%
Verenigde Staten	41,4%	24,7%	15,8%	22,8%	17,1%

Op elk van de vijf eilanden wordt Nederland als één van de drie opties gekozen waar respondenten zich het meest mee verbonden voelen, maar er is wat dit betreft een groot verschil te zien tussen de twee Bovenwindse en de drie Benedenwindse eilanden. Terwijl meer dan 60% van de Arubaanse, Bonairiaanse en Curaçoise respondenten Nederland kiest als één van de drie gebieden waarmee zij zich het meest verbonden voelen, geldt dit voor minder dan 35% van de Sabaanse en Stataiaanse respondenten. Op Aruba en Curaçao is Nederland zelfs de meest gekozen antwoordcategorie, en Arubanen kiezen naast Nederland voor Curaçao en de Verenigde Staten als gebieden waar zij zich het meest verbonden mee voelen. Voor Curaçaoënaars zijn naast Nederland de twee buureilanden de gebieden waar zij zich het meest verbonden mee voelen. Op zowel Saba als Sint Eustatius geldt Sint Maarten verreweg als de meest gekozen antwoordcategorie, en op Saba worden daarnaast Curaçao, Sint Eustatius en de Verenigde Staten gekozen. Stataiaanse respondenten geven aan dat zij zich naast Sint Maarten en Nederland het meest verbonden voelen met Aruba, Curaçao, en de buureilanden Saba en Sint Kitts.

Het totaalbeeld is dat de Benedenwindse eilanden zich relatief sterk verbonden voelen met elkaar en met Nederland, terwijl respondenten op deze eilanden zich veel minder verbonden voelen met de Bovenwindse eilanden. Ook respondenten op het 'BES-eiland' Bonaire voelen zich maar zeer zwak verbonden met de twee Bovenwindse openbare lichamen. De Sabaanse en Stataiaanse respondenten voelen zich wel sterk verbonden met

Sint Maarten, maar niet bijzonder met elkaar, en ook niet met het Benedenwindse openbare lichaam Bonaire. Op zowel Saba als Sint Eustatius wordt een sterkere band gevoeld met het autonome land Curaçao dan met het eiland waarop sinds 2010 het hoofdgebouw van de Rijksdienst Caribisch Nederland staat.

Aan respondenten is ook gevraagd met welke landen en eilanden uit de lijst zij zich het minst verbonden voelen:

Tabel 4.33: En kunt u nu aan de hand van dezelfde toonkaart aangeven met welke drie landen of eilanden u zich het minst verbonden voelt?

	Aruba	Curaçao	Bonaire	Saba	Sint Eustatius
Aruba	n.v.t.	9,9%	5,7%	24,2%	22,4%
Bonaire	8,8%	9,9%	n.v.t.	21,5%	32,2%
Curaçao	5,6%	n.v.t.	7,7%	16,4%	16,4%
Sint Maarten	26,3%	17,2%	30,1%	2,3%	7,2%
Saba	46,0%	44,5%	26,1%	n.v.t.	15,1%
Sint Eustatius	44,5%	41,6%	28,0%	15,5%	n.v.t.
Nederland	3,9%	6,8%	6,0%	13,7%	15,8%
Dominicaanse Republiek	47,0%	57,2%	61,0%	46,1%	63,2%
Venezuela	39,2%	50,5%	58,9%	n.v.t.	n.v.t.
Sint Kitts	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	44,3%	28,9%
Verenigde Staten	9,5%	22,6%	42,8%	26,0%	44,1%

De resultaten bevestigen grotendeels het beeld van tabel 4.32. Op alle eilanden geldt de Dominicaanse Republiek als een land waarmee respondenten zich niet verbonden voelen, en op de Benedenwindse eilanden wordt ook Venezuela vaak gekozen (op de Bovenwindse eilanden werd in plaats van Venezuela het nabijgelegen Sint Kitts als optie aangeboden). Meer dan 40% van de Arubanen en Curaçaoënaars koos voor Saba en Sint Eustatius als eilanden waarmee zij zich het minst verbonden voelen, terwijl deze percentages op Bonaire een stuk lager liggen. Voor respondenten op de Bovenwindse eilanden gold naast de Dominicaanse Republiek ook de Verenigde Staten als land waarmee geen verbondenheid wordt gevoeld, en op Saba wordt daarnaast nog gekozen voor Sint Kitts. Statianen hebben duidelijk een sterkere band met dit naburige eiland, en bijna een derde van de respondenten op dit eiland koos voor Bonaire als een van de gebieden waarmee zij zich het minst verbonden voelen. De resultaten bevestigen daarmee dat er nog een relatief sterke onderlinge gevoelsband bestaat tussen de drie Benedenwindse eilanden onderling, maar dat er tussen de Bovenwindse en de Benedenwindse eilanden weinig verbondenheid wordt gevoeld, en ook niet tussen Bonaire enerzijds en de twee Bovenwindse openbare lichamen anderzijds.

Naast de vraag over verbondenheid is aan respondenten ook gevraagd met welke (ei)landen binnen het Koninkrijk zij vinden dat hun eiland zou moeten samenwerken. In tegenstelling tot de vorige vraag konden respondenten bij deze vraag zo veel antwoordcategorieën aankruisen als zij zouden willen, en ook de antwoordcategorie 'geen van bovenstaande' werd aangeboden. De resultaten staan gepresenteerd in tabel 4.34; landen en eilanden die door meer dan 30% van de respondenten werden aangekruist zijn in het rood weergegeven.

Tabel 4.34: Kunt u aangeven met welke landen of eilanden [eiland] volgens u zou moeten samenwerken? U kunt hierbij denken aan samenwerking op het terrein van economie, milieubescherming, rechtspraak, onderwijs, en cultuur. U kunt meerdere landen of eilanden kiezen.

	Aruba	Curaçao	Bonaire	Saba	Sint Eustatius
Aruba	n.v.t.	46,7%	56,9%	23,7%	30,9%
Bonaire	26,0%	35,7%	n.v.t.	32,9%	39,5%
Curaçao	41,6%	n.v.t.	56,9%	31,1%	34,9%
Sint Maarten	9,7%	24,1%	13,4%	55,3%	51,3%
Saba	3,4%	6,2%	14,4%	n.v.t.	38,8%
Sint Eustatius	3,6%	6,3%	14,6%	31,1%	n.v.t.
Nederland	75,7%	70,9%	72,7%	61,2%	59,9%
Geen van bovenstaande	6,3%	5,4%	2,4%	2,3%	2,0%

Voor elk van de eilanden geldt Nederland nu (verreweg) als meest gekozen antwoordoptie. Het percentage respondenten dat met Nederland zou willen samenwerken ligt op alle eilanden op 60% of hoger, en op Aruba ligt dit met 75% het hoogst. Op zowel Aruba als Curaçao kiest minder dan de helft van de respondenten voor samenwerking met een ander eiland, hoewel significante minderheden van respondenten op deze eilanden wel kiezen voor samenwerking met elkaar en in mindere mate met Bonaire. Op Curaçao wordt Sint Maarten daarnaast door bijna een kwart van de respondenten nog als samenwerkingspartner geselecteerd. Voor de twee kleine Bovenwindse eilanden geldt naast Nederland Sint Maarten als favoriete samenwerkingspartner, en meer dan de helft van de Sabaanse en Statiaanse respondenten vindt dat hun eiland zou moeten samenwerken met Sint Maarten. Verder valt op dat tussen de 30% en 40% van zowel de Sabanen als de Statianen nog de drie Benedenwindse eilanden (behalve Aruba voor Sabanen) en elkaar als geprefereerde handelspartner noemt; respondenten op deze eilanden werken dus niet per se liever met elkaar samen dan met één van de drie Benedenwindse eilanden. Wat betreft samenwerking tussen de drie openbare lichamen kan worden gesteld dat Bonairianen niet erg positief zijn over samenwerking met Saba en Sint Eustatius, maar wel significant positiever denken over samenwerking met deze twee kleine eilanden dan Arubanen en Curaçaoënaars. Andersom is voor Sabanen en Statianen Bonaire van de drie Benedenwindse eilanden wel de meest gekozen samenwerkingspartner, maar het verschil met Aruba en Curaçao is erg klein.

4.5. Lokale Politiek

Terwijl het grootste gedeelte van de meer politieke vragen binnen het opinieonderzoek betrekking had op de relatie tussen de eilanden en Nederland, is ook een aantal vragen gesteld over het functioneren van het lokale bestuur op de eilanden. De meeste van deze vragen zijn in de vorm van stellingen geformuleerd, waar mensen op konden antwoorden met 'dat is waar' of 'dat is niet waar'. Als eerste is echter een meer algemene vraag gesteld over het functioneren van de lokale democratie, die ontleend is uit het Nationaal Kiezersonderzoek (NKO) in Nederland. De antwoorden op deze vraag staan in de tabel hieronder gepresenteerd.

Tabel 4.35: *Bent u over het algemeen tevreden of ontevreden over de manier waarop de democratie in [eiland] functioneert?*

	Aruba	Curaçao	Bonaire	Saba	Sint Eustatius
Zeer tevreden	6,9%	4,1%	0,7%	1,4%	3,3%
Tevreden	24,1%	16,9%	23,1%	32,9%	11,9%
Niet tevreden maar ook niet ontevreden	29,8%	37,4%	35,9%	19,3%	15,2%
Ontevreden	21,2%	28,6%	28,5%	30,9%	39,7%
Zeer ontevreden	10,8%	11,3%	4,4%	4,8%	13,2%
Weet niet / geen antwoord	7,1%	1,7%	7,4%	10,6%	16,6%

Uit de tabel blijkt dat op Aruba en Saba de groep respondenten die tevreden is met het functioneren van de democratie ongeveer even groot is als de groep die daarover ontevreden is. Op Bonaire en Curaçao daarentegen is de groep die aangeeft ontevreden te zijn significant groter dan de groep die tevreden is; op Curaçao is de ontevreden groep zelfs twee keer zo groot als de groep die tevreden is. De respondenten op Sint Eustatius zijn van alle eilanden het meest negatief over hoe de lokale democratie functioneert; als enige eiland beantwoordt hier een duidelijke meerderheid respondenten de vraag met 'ontevreden' of 'zeer ontevreden'. Ook de groep tevreden respondenten is op Sint Eustatius het kleinst; slechts minder dan 15% van de ondervraagden is positief over hoe de democratie op dit eiland functioneert.

Na deze meer algemene vraag werd een zestal stellingen aan de respondenten voorgelegd. De eerste had betrekking op de politieke partijen op het eiland:

Tabel 4.36: *"De [eiland] politieke partijen lijken allemaal op elkaar"*

	Aruba	Curaçao	Bonaire	Saba	Sint Eustatius
Dat is waar	52,0%	57,7%	60,1%	36,8%	34,7%
Dat is niet waar	34,2%	35,0%	28,9%	52,0%	50,7%
Wil niet zeggen	6,2%	2,2%	1,2%	1,0%	3,3%
Weet niet / geen mening	7,6%	5,2%	9,8%	10,3%	11,3%

De stelling over de mate waarin politieke partijen op elkaar lijken wordt op de vijf eilanden behoorlijk verschillend beantwoord. Op de drie Benedenwindse eilanden vinden meerderheden van respondenten dat de politieke partijen allemaal op elkaar lijken; deze perceptie is het sterkste op Bonaire, waar 60% deze opvatting deelt. Opvallend genoeg vinden kleine meerderheden van de respondenten op de twee Bovenwindse eilanden juist

niet dat de partijen op het eiland allemaal op elkaar lijken. Het is niet helemaal duidelijk waar dit verschil door verklaard kan worden.

Na de vraag over politieke partijen werd aan respondenten een stelling voorgelegd over de individuele politici:

Tabel 4.37: "De meeste [eiland] politici handelen in het algemeen belang van [eiland]"

	Aruba	Curaçao	Bonaire	Saba	Sint Eustatius
Dat is waar	20,7%	19,2%	32,8%	46,0%	19,2%
Dat is niet waar	63,0%	72,8%	52,1%	40,6%	55,0%
Wil niet zeggen	7,9%	3,0%	2,7%	1,5%	9,9%
Weet niet / geen mening	8,4%	5,0%	12,5%	11,9%	15,9%

Met uitzondering van Saba is op alle eilanden de dominante opvatting dat politici niet in het algemeen belang van het eiland handelen. Op Curaçao is dit sentiment het sterkst, bijna driekwart van de respondenten hier geeft aan niet te vinden dat de meeste Curaçaose politici in het algemeen belang van het eiland handelen. Ook op Aruba, Bonaire en Sint Eustatius deelt een meerderheid van de ondervraagden deze opvatting. Alleen op Saba zijn meer respondenten positief dan negatief over de mate waarin de belangen van het eiland door lokale politici behartigd worden.

Behalve over de mate waarin politici de belangen van het eiland behartigen, is ook een stelling voorgelegd over het eigenbelang van politici versus hun behartiging van de belangen van hun achterban. In onderstaande tabel zijn de antwoorden op deze stelling gepresenteerd.

Tabel 4.38: "De meeste [eiland] politici handelen meer in hun eigen belang, dan in het belang van hun kiezers"

	Aruba	Curaçao	Bonaire	Saba	Sint Eustatius
Dat is waar	66,0%	81,0%	64,1%	56,9%	51,7%
Dat is niet waar	16,7%	10,0%	16,7%	25,2%	25,2%
Wil niet zeggen	9,4%	3,4%	3,2%	2,0%	8,6%
Weet niet / geen mening	7,9%	5,6%	16,0%	15,8%	14,6%

Op alle eilanden is een meerderheid van respondenten het eens met de stelling dat politici eerder vanuit eigenbelang handelen dan vanuit het belang van hun kiezers. Opnieuw wordt deze mening het sterkst gedeeld op Curaçao, waar meer dan 80% van de ondervraagden aangeeft de stelling te onderschrijven. Op de andere twee Benedenwindse eilanden is deze groep iets kleiner, maar is dit nog steeds een behoorlijk grote meerderheid. De inwoners van de twee Bovenwindse eilanden zijn opnieuw het mildst over de eigen politici; slechts krappe meerderheden van respondenten vinden hier dat politici voornamelijk handelen vanuit eigenbelang, terwijl op beide eilanden een kwart van de ondervraagden aangeeft het niet eens te zijn met de stelling.

Terwijl de vorige stelling deels over de vertegenwoordiging van kiezers gaat, is ook een meer expliciete stelling aan respondenten voorgelegd over de vraag of zij zich persoonlijk goed door hun politici vertegenwoordigd voelen:

Tabel 4.39: "[Eiland] politici komen goed op voor uw persoonlijke belangen"

	Aruba	Curaçao	Bonaire	Saba	Sint Eustatius
Dat is waar	17,2%	13,3%	20,0%	26,0%	17,4%
Dat is niet waar	64,3%	79,5%	58,3%	54,5%	57,0%
Wil niet zeggen	6,7%	3,6%	3,7%	2,0%	8,7%
Weet niet / geen mening	11,8%	3,6%	18,0%	17,5%	16,8%

De in tabel 4.39 gepresenteerde resultaten zijn grotendeels gespiegeld aan de cijfers in tabel 4.40. Op elk van de eilanden is een duidelijke meerderheid van respondenten het oneens met de stelling dat hun persoonlijke belangen door lokale politici goed behartigd worden. Opnieuw is dit sentiment (verreweg) het sterkste op Curaçao, waar bijna 80% van de respondenten aangeeft dat hun belangen niet goed door lokale politici vertegenwoordigd worden. Daarna zijn de respondenten op Aruba het negatiefst, en hier kiest bijna 65% van de respondenten voor het ontkennende antwoord. Op de drie kleinste eilanden (de openbare lichamen) is de stemming het mildst; relatief kleine meerderheden zijn het hier oneens met de stelling dat de eilandpolitici goed opkomen voor hun persoonlijke belangen. De antwoorden op deze stelling correleren met bevolkingsgrootte: op de grotere eilanden is de stemming over de vertegenwoordigende rol van politici het negatiefst, terwijl de inwoners van de kleinste eilanden hier het positiefste over zijn. Het is onduidelijk of hier een oorzakelijk verband ligt.

Binnen het blok stellingen over lokale politiek zijn ten slotte twee vragen gesteld over de eerlijkheid van, en het vertrouwen in lokale politici. Als eerste werd aan respondenten gevraagd of zij van mening zijn dat de eilandpolitici kunnen worden vertrouwd:

Tabel 4.40: "De meeste [eiland] politici zijn betrouwbaar"

	Aruba	Curaçao	Bonaire	Saba	Sint Eustatius
Dat is waar	14,6%	11,9%	19,7%	27,6%	17,0%
Dat is niet waar	66,2%	75,8%	55,2%	47,2%	53,7%
Wil niet zeggen	8,1%	4,7%	3,0%	3,0%	15,0%
Weet niet / geen mening	11,1%	7,6%	22,2%	22,1%	14,3%

In vergelijking met de vorige vragen ligt de non-respons bij deze stelling hoger; op Bonaire en Saba geeft nu meer dan 20% van de respondenten aan liever geen reactie te willen geven op de stelling. De cijfers in de bovenstaande tabel laten niettemin een duidelijk beeld zien: op alle eilanden behalve Saba geeft een meerderheid van respondenten aan dat de lokale politici niet kunnen worden vertrouwd. Op Curaçao wordt deze mening gedeeld voor driekwart van de respondenten, en slechts 12% van de ondervraagde Curaçaoënaars geeft aan wel vertrouwen te hebben in lokale politici. Ook op Aruba ligt het percentage respondenten dat positief op de stelling reageert onder de 15%, terwijl meer dan 65% van de ondervraagden hier een negatief antwoord geeft. Op Bonaire en Sint Eustatius is het oordeel over de eigen politici milder, maar is de groep die aangeeft geen vertrouwen te hebben in de eigen politici nog steeds in de meerderheid. Alleen op Saba is dit niet het geval; 47% van de respondenten zegt hier geen vertrouwen te hebben in de Sabaanse politici, terwijl de groep die zegt wel vertrouwen te hebben hier met bijna 28% duidelijk het grootst is.

Als laatste werd aan respondenten een stelling voorgelegd over corruptie door politici, waarschijnlijk de meest gevoelige vraag die in het onderzoek gesteld is. De antwoorden zijn gepresenteerd in tabel 4.41:

Tabel 4.41: "De meeste [eiland] politici zijn corrupt"

	Aruba	Curaçao	Bonaire	Saba	Sint Eustatius
Dat is waar	46,3%	55,0%	35,4%	31,5%	27,3%
Dat is niet waar	23,2%	20,2%	26,5%	40,6%	34,0%
Wil niet zeggen	14,5%	10,3%	5,4%	4,1%	14,0%
Weet niet / geen mening	16,0%	14,5%	32,7%	23,9%	24,7%

In vergelijking met de vorige vraag is de non-respons nu nog verder gestegen. Bijna een derde van de Bonairianen wil of kan geen antwoord geven op de vraag, op Saba en Sint Eustatius ligt dit percentage op bijna een kwart. Op Curaçao geeft een (duidelijke) meerderheid van de respondenten aan dat zij het eens zijn met de stelling dat de meeste politici op het eiland corrupt zijn. Op Aruba en Bonaire is de groep respondenten die het eens is met de stelling ook groter dan de groep die het oneens is met de stelling, maar op geen van deze eilanden is dit een meerderheid van de ondervraagden. Op de twee Bovenwindse eilanden geeft de grootste groep juist aan dat zij het oneens zijn met de stelling; op Saba geldt dit zelfs voor meer dan 40% en op Sint Eustatius voor 34% van de respondenten.

Hoewel uit de antwoorden op het blok vragen over het functioneren van eigen politici een beeld van cynisme over de eigen politici oprijst, moet hierbij vermeld worden dat de eilanden wat dit betreft niet afwijken van andere landen in het Caribisch gebied, Noord-Amerika, of Europa: survey-onderzoek wijst uit dat mensen in (Westerse) democratieën over het algemeen negatief oordelen over eigen politici, en dat het wantrouwen jegens volksvertegenwoordigers al decennialang hoog is, en zelfs nog verder toeneemt. Uit een in 2015 door het CBS uitgevoerd onderzoek naar institutioneel vertrouwen bleek bijvoorbeeld dat slechts 31% van de deelnemers aan het onderzoek vertrouwen had in de Tweede Kamer. Het parlement scoorde daarmee slechter dan de rechterlijke macht, de politie, het leger, ambtenaren, de Europese Unie, banken, en grote bedrijven; alleen de pers en de kerken hadden een vergelijkbaar laag vertrouwenspercentage.

Naast de stelling over het functioneren van lokale politici werd aan respondenten ook een vraag voorgelegd over kiesrecht voor het Nederlandse parlement. Sinds 2010 hebben inwoners van Caribisch Nederland (Bonaire, Sint Eustatius en Saba) actief kiesrecht voor de Tweede Kamer verkregen, terwijl Arubanen en Curaçaoënaars dit niet hebben. In het kader van discussies over het "democratisch tekort" in het Koninkrijk, wordt soms gesteld dat inwoners van de Caribische landen dit kiesrecht wel zouden moeten verkrijgen, aangezien het Nederlandse parlement soms wetten ratificeert die gelden voor het gehele Koninkrijk.

Als eerste werd aan inwoners van Aruba en Curaçao gevraagd of zij het belangrijk vinden het actief kiesrecht voor de Tweede Kamer te verkrijgen. De antwoorden op deze vraag staan in tabel 4.42.

Tabel 4.42: [Eilanders] mogen niet stemmen voor het Nederlandse parlement. Hoe belangrijk vindt u het om stemrecht te krijgen voor het Nederlandse parlement?

	Aruba	Curaçao
Zeer belangrijk	12,1%	11,0%
Belangrijk	26,2%	27,3%
Niet belangrijk maar ook niet onbelangrijk	31,1%	25,4%
Onbelangrijk	19,3%	22,0%
Zeer onbelangrijk	7,2%	9,3%
Weet niet / geen mening	4,2%	5,0%

De resultaten op de twee eilanden zijn zeer vergelijkbaar; op zowel Aruba als Curaçao is de groep mensen die aangeeft het verkrijgen van dit stemrecht wel belangrijk te vinden iets groter dan de groep mensen die aangeeft het niet belangrijk te vinden om dit stemrecht te krijgen. Een relatief grote groep respondenten geeft verder aan hier neutraal tegenover te staan. Kennelijk is er geen consensus over deze kwestie.

Op Bonaire, Sint Eustatius en Saba, waar sinds 2010 wel het stemrecht voor de Tweede Kamer bestaat, werd deze vraag iets anders geformuleerd. In onderstaande tabel zijn de antwoorden gepresenteerd.

Tabel 4.43: [Eilandbewoners] met de Nederlandse nationaliteit mogen net als Europese Nederlanders stemmen voor het Nederlandse parlement. Hoe belangrijk of onbelangrijk vindt u dit stemrecht voor het Nederlandse parlement? Als u geen stemrecht heeft, geef dat dan aan.

	Bonaire	Saba	Sint Eustatius
Zeer belangrijk	11,4%	16,4%	9,3%
Belangrijk	29,9%	36,0%	18,5%
Niet belangrijk maar ook niet onbelangrijk	23,2%	9,3%	17,2%
Onbelangrijk	16,5%	23,4%	24,5%
Zeer onbelangrijk	9,1%	4,2%	4,0%
Ik heb geen stemrecht	1,0%	3,3%	4,6%
Weet niet / geen mening	8,9%	7,5%	21,9%

Uit de tabel blijkt dat er opvallende verschillen tussen de eilanden bestaat wat betreft de beantwoording van deze vraag. Alleen op Saba geeft een duidelijke meerderheid aan belang te hechten aan het stemrecht voor de Tweede Kamer. Op Bonaire is deze groep met ongeveer 40% significant kleiner, en op Sint Eustatius hecht zelfs minder dan 30% (veel) waarde aan dit actieve kiesrecht. In vergelijking met de andere twee eilanden valt de flink hoge non-respons op dit eiland op; meer dan 20% van de respondenten kon of wilde geen antwoord geven op deze vraag. Op alle drie de eilanden is deels daardoor de groep respondenten die aangeeft weinig of geen belang te hechten aan het stemrecht voor de Tweede Kamer ongeveer even groot (rond de 25%).

4.6. Caribisch Nederland

Op de drie kleinste eilanden die sinds 2010 als openbare lichamen bij Nederland zijn geïntegreerd, is een aantal extra vragen gesteld over het functioneren van de Rijksoverheid hier. Deze vragen zijn niet gesteld op Aruba en Curaçao, die als autonome landen zelf vrijwel geheel verantwoordelijk zijn voor binnenlandse aangelegenheden. Als eerste werd aan respondenten op de drie eilanden gevraagd of zij bekend zijn met de Rijksdienst Caribisch Nederland, de *shared service* organisatie waarbinnen Nederlandse ministeries sinds 2010 publieke taken op de drie openbare lichamen uitvoeren:

Tabel 4.44: "Weet u wat de Rijksdienst Caribisch Nederland, de RCN is?"

	Bonaire	Saba	Sint Eustatius
Ja	66,3%	64,3%	54,1%
Nee	32,9%	35,7%	42,6%
Geen antwoord	0,7%	0,0%	3,4%

Op alle eilanden weten meerderheden van respondenten wat de RCN is; op Bonaire is zelfs bijna twee derde van de ondervraagden bekend met deze organisatie, die ook op dit eiland gehuisvest is. De cijfers op Saba zijn grotendeels vergelijkbaar, terwijl de bekendheid met RCN op Sint Eustatius het geringst is: meer dan 40% van de respondenten zegt hier niet te weten wat de RCN is.

Na deze kennisvraag werd aan de respondenten die aangaven RCN te kennen gevraagd een algemeen oordeel uit te spreken over het feit dat de Rijksdienst Caribisch Nederland publieke taken op hun eiland uitvoert. De antwoorden op deze vraag zijn weergegeven in tabel 4.45.²

Tabel 4.45: Hoe wenselijk of onwenselijk vindt u het dat deze Rijksdienst Caribisch Nederland, de RCN, overheidstaken uitvoert op [eiland]?

	Bonaire	Saba	Sint Eustatius
Zeer wenselijk	4,1%	3,2%	9,2%
Wenselijk	30,4%	35,6%	19,7%
Niet wenselijk maar ook niet onwenselijk	24,2%	10,5%	13,8%
Onwenselijk	4,8%	9,6%	10,5%
Zeer onwenselijk	2,2%	1,8%	2,0%
Weet niet / geen antwoord	2,9%	3,7%	11,8%
<i>Uitgesloten: weet niet wat RCN is</i>	<i>31,6%</i>	<i>35,6%</i>	<i>32,9%</i>

De cijfers in tabel 4.43 laten zien dat het oordeel van eilandbewoners over het feit dat RCN publieke taken uitvoert redelijk positief is; op elk van de eilanden is "wenselijk" het meest gekozen antwoord. Van de drie eilanden zijn Bonairianen en Sabanen ongeveer even positief (of negatief) over de aanwezigheid van RCN op hun eiland, terwijl de Stataanse respondenten in vergelijking iets negatiever oordelen.

² De percentages uitgefilterde respondenten komen (zeker op Sint Eustatius) niet helemaal overeen met tabel 4.44, wat aangeeft dat sommige respondenten abusievelijk toch deze vraag hebben beantwoord.

Na de vraag over de wenselijkheid van het feit dat RCN op de eilanden overheidstaken uitvoert, is aan respondenten gevraagd een oordeel te geven over vier soorten publieke taken die door RCN worden verzorgd: medische zorg, politie, belastingdienst, en onderwijs. Voor elk van deze publieke taken werd aan respondenten gevraagd een vergelijking te maken met 2010, toen RCN de uitvoering van deze overheidstaken overnam. De eerste publieke taak waarnaar gevraagd werd is medische zorg, en de antwoorden op deze vraag staan vermeld in tabel 4.46.

Tabel 4.46: Hoe tevreden of ontevreden bent u over het algemeen over de medische zorg op [eiland] sinds 2010?

	Bonaire	Saba	Sint Eustatius
Zeer tevreden	14,4%	7,8%	14,9%
Tevreden	42,9%	46,1%	42,6%
Niet tevreden maar ook niet ontevreden	22,2%	11,7%	14,9%
Ontevreden	12,7%	21,8%	16,9%
Zeer ontevreden	2,4%	6,8%	2,7%
Weet niet / geen antwoord	5,4%	5,8%	8,2%

De tabel laat zien dat het oordeel over de medische zorg op alle drie de eilanden uitgesproken positief is; een ruime meerderheid van de respondenten op elk eiland is 'zeer tevreden' of 'tevreden' met hoe de medische zorg sinds 2010 functioneert. Tussen de drie eilanden zijn maar weinig verschillen zichtbaar wat dit betreft; Sabanen zijn iets minder positief over de zorg dan Bonairianen en Statianen, maar dit verschil is niet erg groot.

De tweede publieke voorziening waarnaar gevraagd werd is de politie. De antwoorden die op deze vraag werden gegeven staan in de tabel hieronder.

Tabel 4.47: Hoe tevreden of ontevreden bent u over het algemeen over de politie op [eiland] sinds 2010?

	Bonaire	Saba	Sint Eustatius
Zeer tevreden	1,2%	1,5%	3,2%
Tevreden	22,3%	22,8%	23,0%
Niet tevreden maar ook niet ontevreden	23,8%	13,9%	23,8%
Ontevreden	19,4%	38,1%	22,2%
Zeer ontevreden	5,1%	9,4%	3,2%
Weet niet / geen antwoord	28,2%	14,4%	24,6%

Het oordeel over het functioneren van de politie is minder positief dan het oordeel over zorg. Op Bonaire en Sint Eustatius zijn de groepen tevreden en ontevreden respondenten ongeveer in balans, en op deze eilanden is de non-respons ook hoog (rond een kwart). Saba vertoont een afwijkend beeld, in de zin dat het oordeel over de politie hier een stuk negatiever uitpakt; bijna de helft van de Sabaanse respondenten zegt hier ontevreden of zeer ontevreden over het functioneren van de politie te zijn, terwijl minder dan een kwart daar positief over is. De non-respons ligt op dit eiland bovendien een stuk lager dan op de andere twee eilanden.

Als derde werd respondenten gevraagd een oordeel te geven over het functioneren van de belastingdienst sinds 2010. De resultaten staan gepresenteerd in tabel 4.48.

Tabel 4.48: Hoe tevreden of ontevreden bent u over het algemeen over de belastingdienst op [eiland] sinds 2010?

	Bonaire	Saba	Sint Eustatius
Zeer tevreden	1,5%	1,5%	1,5%
Tevreden	26,3%	27,8%	25,2%
Niet tevreden maar ook niet ontevreden	19,7%	14,6%	17,8%
Ontevreden	21,8%	29,3%	18,5%
Zeer ontevreden	6,8%	9,6%	8,9%
Weet niet / geen antwoord	23,8%	17,2%	28,2%

Net als bij de vorige vraag (over politie) is het oordeel over het functioneren van de belastingdienst in balans; op alle drie de eilanden zijn de groepen tevreden en ontevreden respondenten ongeveer in evenwicht. Op Saba is de groep ontevreden respondenten opnieuw iets groter dan de groep tevreden respondenten; de verhouding is hier ruwweg 40% ontevreden tegenover 30% tevreden ondervraagden. Verder valt op dat de non-respons met name op Bonaire en Sint Eustatius opnieuw erg hoog ligt.

Als laatste werd aan respondenten gevraagd wat zij vinden van de manier waarop het onderwijs op hun eiland sinds 2010 functioneert. De antwoorden die op deze vraag werden gegeven staan in onderstaande tabel.

Tabel 4.49: Hoe tevreden of ontevreden bent u over het algemeen over het onderwijs op [eiland] sinds 2010?

	Bonaire	Saba	Sint Eustatius
Zeer tevreden	4,2%	5,0%	10,2%
Tevreden	33,8%	37,5%	35,2%
Niet tevreden maar ook niet ontevreden	15,8%	17,5%	10,2%
Ontevreden	10,6%	18,5%	18,0%
Zeer ontevreden	2,0%	2,5%	1,6%
Weet niet / geen antwoord	32,8%	19,0%	25,0%

Op alle drie de eilanden is het oordeel over het onderwijs overwegend positief. Op Saba en Sint Eustatius is meer dan 40% van de respondenten tevreden of zeer tevreden over hoe het onderwijs sinds 2010 functioneert, en op Bonaire is dit bijna 40%. De groep ontevreden respondenten is op alle eilanden 20% of minder. Ten slotte valt opnieuw het hoge percentage non-respons op: op Bonaire heeft zelfs een derde van de ondervraagden geen antwoord gegeven op de vraag over onderwijs.

Het beeld dat uit de vier vragen over deze specifieke publieke voorzieningen oprijst komt grotendeels overeen met de resultaten van het SCP-onderzoek dat in 2015 in het kader van de evaluatie van '10/10/10' werd uitgevoerd. Uit dit onderzoek bleek dat respondenten positief waren over de zorg en het onderwijs, terwijl zij een meer neutraal of kritisch oordeel hadden over de politie en de belastingdienst.

Als laatste onderdeel van het blok vragen over Caribisch Nederland is een vraag gesteld over bekendheid met de Rijksvertegenwoordiger. Aan respondenten werd gevraagd of zij weten wie de Rijksvertegenwoordiger is, en daarbij zijn of haar naam te noemen. In onderstaande tabel zijn de antwoorden op deze vraag weergegeven.

Tabel 4.50: "Weet u wie de Rijksvertegenwoordiger is?"

	Bonaire	Saba	Sint Eustatius
Ja – Gilbert Isabella	34,9%	11,9%	14,3%
Ja – Andere naam genoemd	4,9%	4,5%	3,4%
Ja – Geen naam genoemd	8,1%	9,9%	11,6%
Nee	50,4%	72,3%	64,6%
Geen antwoord	1,7%	1,5%	6,1%

Uit de gegeven antwoorden blijkt dat op alle eilanden meer dan de helft van de respondenten aangeeft niet te weten wie de Rijksvertegenwoordiger is. Op Bonaire is deze groep nog het kleinst (50,4%), wat wellicht verklaard kan worden door het feit dat de Rijksvertegenwoordiger op dit eiland zijn hoofdkwartier heeft. Op Sint Eustatius geeft bijna 65% aan niet te weten wie de Rijksvertegenwoordiger is, op Saba ligt dit percentage zelfs bijna op driekwart. Van de respondenten die aangeven wel te weten wie de Rijksvertegenwoordiger is geeft ongeveer 10% geen naam op, waardoor deze kennis niet te controleren is. Daarnaast geeft een klein percentage (3-5%) een verkeerde naam op. Hierdoor blijft ongeveer 35% van de Bonairiaanse respondenten over die de juiste naam noemt (Gilbert Isabella). Dit cijfer staat in sterk contrast tot de andere twee eilanden, waar slechts minder dan 15% van de ondervraagden de (juiste) naam van de Rijksvertegenwoordiger kan noemen. Al met al is de bekendheid met deze persoon dus zeer beperkt te noemen.

4.7. Media

Als onderdeel van het opinieonderzoek werd ook een serie vragen gesteld over het mediagebruik van respondenten. Een belangrijke motivatie hiervoor was dat de antwoorden op deze vragen essentiële informatie bieden voor het CCC-onderzoek naar mediagebruik. Als onderdeel van dit blok werden vier paren vragen gesteld, waarvan de eerste steeds informeerde naar de frequentie waarin respondenten gebruik maakten van een bepaald medium (achtereenvolgens kranten, radio, televisie, en internet), gevolgd door een vraag naar specifieke media. Deze tweede vraag was voor de vijf eilanden gedifferentieerd, aangezien elk eiland een ander aanbod van kranten, radiozenders en televisiezenders heeft. In tabellen 4.51 tot en met 4.54 zijn de antwoorden op de vragen over de frequentie van het gebruik van typen media weergegeven.

Tabel 4.51: Hoe vaak leest u een papieren krant?

	Aruba	Curaçao	Bonaire	Saba	Sint Eustatius
(Vrijwel) dagelijks	35,9%	51,7%	52,6%	19,8%	26,5%
Een paar keer per week	15,2%	27,7%	20,4%	23,5%	21,8%
Een paar keer per maand	6,5%	7,9%	9,3%	10,1%	15,0%
Een paar keer per jaar	4,0%	2,5%	2,7%	5,5%	6,1%
Zelden of nooit	37,2%	9,7%	14,3%	40,1%	25,2%
Weet niet / geen antwoord	1,2%	0,5%	0,7%	0,9%	5,4%

Tabel 4.52: Hoe vaak luistert u naar het nieuws op de radio?

	Aruba	Curaçao	Bonaire	Saba	Sint Eustatius
(Vrijwel) dagelijks	33,9%	62,0%	69,6%	22,7%	26,0%
Een paar keer per week	13,4%	20,2%	12,8%	12,0%	24,0%
Een paar keer per maand	4,7%	3,3%	4,0%	3,7%	9,6%
Een paar keer per jaar	3,0%	0,5%	1,2%	2,3%	2,1%
Zelden of nooit	43,8%	13,0%	12,1%	57,9%	34,2%
Weet niet / geen antwoord	1,2%	1,1%	0,2%	1,4%	4,1%

Tabel 4.53: Hoe vaak kijkt u naar het nieuws op televisie?

	Aruba	Curaçao	Bonaire	Saba	Sint Eustatius
(Vrijwel) dagelijks	38,4%	61,5%	65,7%	45,8%	30,1%
Een paar keer per week	19,3%	19,6%	14,2%	15,3%	21,2%
Een paar keer per maand	8,2%	5,8%	3,9%	2,8%	8,9%
Een paar keer per jaar	3,7%	0,8%	1,2%	1,4%	2,1%
Zelden of nooit	30,0%	11,6%	14,5%	33,8%	32,9%
Weet niet / geen antwoord	0,5%	0,8%	0,5%	0,9%	4,8%

Tabel 4.54: Hoe vaak volgt u het nieuws via internet?

	Aruba	Curaçao	Bonaire	Saba	Sint Eustatius
(Vrijwel) dagelijks	39,8%	24,4%	25,9%	47,9%	24,3%
Een paar keer per week	13,4%	14,1%	8,9%	17,5%	15,3%
Een paar keer per maand	4,7%	6,6%	2,2%	4,1%	4,9%
Een paar keer per jaar	2,0%	2,5%	1,1%	1,4%	4,9%
Zelden of nooit	23,1%	36,1%	27,9%	20,7%	19,4%
Ik heb geen toegang tot internet	16,4%	11,6%	31,9%	7,8%	17,4%
Weet niet / geen antwoord	0,5%	4,7%	2,0%	0,5%	13,9%

De antwoorden op deze vragen laten een redelijk eenduidig beeld zien. Van de verschillende soorten media zijn radio en televisie op Bonaire en Curaçao het meest populair, terwijl op Aruba een meer evenwichtige verdeling bestaat tussen de vier typen media. Van de Sabaanse respondenten maakt meer dan de helft dagelijks of een paar keer per week gebruik van televisie en internet, terwijl het gebruik van kranten en radio hier aanzienlijk lager ligt. Op Sint Eustatius is net als op Aruba een meer gedifferentieerd gebruik van verschillende mediasoorten zichtbaar.

Wat betreft het gebruik van papieren kranten valt het hoge percentage Arubaanse en Sabaanse respondenten op dat zelden of nooit een papieren krant leest, terwijl op Bonaire en met name Curaçao het gebruik van kranten veel hoger ligt. Een soortgelijk patroon kan worden geobserveerd bij het gebruik van radio en televisie; ook wat deze mediatypen betreft hebben Bonaire en Curaçao een veel hoger percentage gebruikers dan Aruba, Saba en Sint Eustatius. De enige mediasoort met een afwijkend patroon lijkt het internet te zijn, dat door Arubaanse en Sabaanse respondenten juist veel vaker wordt gebruikt dan door Bonairianen en Curaçaoënaars. Bij deze laatste vraag valt met name het hoge percentage Bonairianen op (32%) dat zegt geen toegang te hebben tot internet.

Het voert te ver om in dit verslag alle tabellen te presenteren van op de eilanden gebruikte media. Wel is in tabel 4.55 een kort overzicht gepresenteerd van de belangrijkste nieuwsmedia die per eiland worden gebruikt. Alleen media die door meer dan 30% van de respondenten gebruikt werden zijn in de tabel genoemd.

Tabel 4.55: Meest gebruikte media, uitgesplitst per eiland

Eiland	Kranten	Radio	Televisie	Internet
Aruba	Diario	-	ATV, TeleAruba	Online news sites, Facebook
Curaçao	Extra, Vigilante	Direct FM, Radio Mas	CBS TV, TeleCuraçao	Facebook
Bonaire	Extra, Extra Bonaire	Bon FM, Voz di Boneiru	NOS / Canal 24, TeleCuraçao	-
Saba	Daily Herald	-	American TV	Newspaper sites, online news sites, Facebook
Sint Eustatius	Daily Herald	CT Creativity	Channel 7 CTC, American TV	Facebook

Op de Benedenwindse eilanden blijken Papiamentstalige media veel populairder dan Nederlandstalige; kranten zoals de *Amigoe* en het *Antilliaans Dagblad* worden door minder dan 30% van de respondenten gebruikt. Op Saba en Sint Eustatius is alleen de *Daily Herald* verkrijgbaar, dus het is geen verrassing dat deze hier door meer dan 30% van de mensen gelezen wordt. Wat betreft televisie valt op dat respondenten op de twee Bovenwindse eilanden veel meer georiënteerd zijn op Amerikaanse televisiezenders dan respondenten op de ABC-eilanden, waar lokale of Nederlandse televisiestations populairder zijn. Als online nieuwsbron is Facebook op alle eilanden met afstand het populairst.

5. Conclusies

In dit eindrapport zijn de resultaten van het KITLV/CCC opinieonderzoek op de Nederlandse Caribische eilanden gepresenteerd. In deze laatste paragraaf worden de belangrijkste bevindingen samengevat per thema en eiland, en zal worden stilgestaan bij enkele bredere implicaties van de resultaten van dit onderzoek.

5.1. *Samenvatting van de belangrijkste bevindingen*

Wat betreft de politieke status van de eilanden viel op dat Arubanen verhoudingsgewijs het meest positief zijn over de huidige positie van hun eiland in het Koninkrijk. Aruba is sinds 1986 een autonoom land in het Koninkrijk, en een grote meerderheid van de Arubaanse respondenten geeft aan tevreden te zijn met deze situatie. Dit is geheel anders op Curaçao, dat pas sinds 2010 de autonome landsstatus heeft. Een groot deel van de ondervraagden op dit eiland verlangt terug naar de Nederlandse Antillen, en anderzijds spreekt een grote minderheid van respondenten op dit eiland een voorkeur voor onafhankelijkheid op de lange termijn uit. Op de drie eilanden die in 2010 als openbare lichamen bij Nederland werden geïntegreerd is eenzelfde nostalgie naar de Nederlandse Antillen zichtbaar. Sabanen en Bonairianen zijn niettemin redelijk tevreden met de huidige status van openbaar lichaam. Alleen op Sint Eustatius is deze status bijzonder onpopulair; hier is de voorkeur voor de status van autonoom land significant groter dan op de andere twee openbare lichamen. Op alle eilanden lijkt de mate van (on)tevredenheid met de huidige status logischerwijs samen te hangen met het oordeel over de veranderingen van de afgelopen vijf jaar. Op Curaçao en Sint Eustatius, waar de ontevredenheid over de status het grootst lijkt te zijn, vindt een groot deel van de bevolking dat de leefomstandigheden de afgelopen vijf jaar achteruit zijn gegaan. Op Aruba en Saba, waar meer tevredenheid met de huidige politieke status werd waargenomen, vond daarentegen een groot deel van de respondenten dat de leefomstandigheden de afgelopen vijf jaar verbeterd zijn.

Als het gaat om de band met Nederland wijst het onderzoek uit dat op alle eilanden veel waarde wordt gehecht aan deze relatie. Nederlands toezicht op bestuur en financiën wordt als wenselijk gezien, en de beschermende rol die Nederland op de eilanden speelt wordt als noodzakelijk gezien, evenals financiële steun door Nederland. Ook al is de voertaal nergens het Nederlands, er wordt veel waarde gehecht aan het onderwijs in de Nederlandse taal. Anderzijds laat het onderzoek zien dat de respondenten ontevreden zijn over bepaalde aspecten van de relatie met Nederland. Veel respondenten zijn ontevreden over de manier waarop hun eiland door de Nederlandse regering wordt behandeld, en er is een wijdverspreide perceptie dat Nederlandse politici weinig respect en kennis hebben over de lokale cultuur op de eilanden. Bovendien wordt zeker op de Benedenwindse eilanden gevoeld dat er teveel Nederlanders en andere buitenlanders op de eilanden wonen; een grote groep respondenten geeft daar ook aan dat er teveel Nederlandse toeristen naar de eilanden komen.

Wat betreft de relaties tussen de eilanden en andere (ei)landen onderling, kan worden gesteld dat de eilanden zich naast Nederland vooral verwant voelen aan buureilanden, en dat de verbondenheid tussen inwoners van de Bovenwindse en de Benedenwindse eilanden relatief zwak is. Dit geldt ook voor de emotionele band tussen Bonairianen enerzijds en Sabanen en Statianen anderzijds, ondanks het feit dat deze eilanden sinds 2010 op een aantal terreinen meer met elkaar te maken hebben gekregen. Ten slotte

valt hierbij op dat inwoners van Saba en Sint Eustatius zich maar matig met elkaar verbonden voelen, terwijl respondenten op beide eilanden wel een sterke band voelen met Sint Maarten, dat sinds 2010 een autonoom land in het Koninkrijk is.

De vragen over de lokale politiek leveren een betrekkelijk negatief beeld op, dat overigens niet sterk afwijkt van het oordeel over lokale politici dat uit survey-onderzoek in andere delen van de Westerse wereld naar voren komt. De meeste eilandbewoners vinden dat lokale politici vooral handelen uit eigenbelang, en de belangen van hun kiezers maar matig vertegenwoordigen. Bovendien geeft een grote groep ondervraagden aan maar weinig vertrouwen te hebben in de eigen politici. Op de vraag of politici corrupt zijn werd echter zeer wisselend gereageerd. De opvattingen over lokale politiek leken grotendeels samen te hangen met de bevolkingsgrootte van de eilanden: het oordeel over de eigen politici was het negatiefst op Curaçao, het grootste van de vijf eilanden. Inwoners van de kleinste twee eilanden – Saba en Sint Eustatius – oordeelden over het algemeen een stuk milder over de eigen politieke gezagsdragers.

Uit de vragen over het functioneren van de Rijksoverheid die alleen op de drie openbare lichamen (Bonaire, Sint Eustatius en Saba) zijn gesteld, rijst een overwegend positief beeld op over de diensten die door de Rijksdienst Caribisch Nederland worden geleverd. Het oordeel over zorg en onderwijs is hier positief, terwijl respondenten neutraal oordelen over het functioneren van de politie en de belastingdienst. De bekendheid met de Rijksvertegenwoordiger bleek echter vooral op Saba en Sint Eustatius zeer laag te liggen.

5.2. Bespreking van de onderzoeksresultaten per eiland

Bij het presenteren van de onderzoeksresultaten zijn al meerdere vergelijkingen tussen de verschillende eilanden gemaakt, maar in deze paragraaf zullen de belangrijkste onderzoeksresultaten per eiland nog eens worden samengevat. Op deze manier kan voor elk eiland afzonderlijk een beeld van de belangrijkste bevindingen worden verkregen. Sinds 2010 heeft elk van de Nederlandse Caribische eilanden een directe constitutionele band met (Europees) Nederland, en zijn de eilanden niet meer onderling verbonden in een politieke constellatie. Meer dan tevoren is het daarom nu zinvol om de eilanden als zelfstandige politieke entiteiten te analyseren.

Aruba

Omdat Aruba al sinds 1986 een autonoom land binnen het Koninkrijk is, heeft dit eiland als enige geen recentelijke verandering van de politieke status doorgemaakt. De antwoorden op de vragen omtrent politieke status laten zien dat Arubanen van alle eilandbevolkingen het meest tevreden zijn over de status van hun eiland en over de relatie met Nederland. Veel Arubaanse respondenten gaven aan zich zowel Arubaan als Nederlander te voelen, wat aangeeft dat zij deze identiteiten niet als tegenstrijdig aan elkaar zien. De Arubaanse ondervraagden geven verder aan dat zij zich vooral verbonden voelen met Nederland, en in mindere mate met Curaçao. Al met al geven de resultaten op Aruba vooral een beeld van zelfvertrouwen en relatieve tevredenheid over de positie van Aruba in het Koninkrijk.

Curaçao

Net als Aruba heeft Curaçao sinds 2010 ook de status van autonoom land in het Koninkrijk, maar de Curaçaose respondenten zijn over het geheel genomen een stuk

negatiever over de politieke status van hun eiland, de relatie met Nederland, en het eigen binnenlandse bestuur. Van alle eilanden is op Curaçao de steun voor onafhankelijkheid het grootst, maar tegelijkertijd is er een sterke nostalgie naar de Nederlandse Antillen. Curaçaose ondervraagden staan positief tegenover Nederlands toezicht op bestuur, financiën, rechtspraak en politie, maar geven een negatief oordeel over de manier waarop het eiland door Nederlandse politici behandeld wordt. Van alle eilanden is het oordeel over de eigen bestuurders op Curaçao het negatiefst, en een grote meerderheid geeft aan geen vertrouwen te hebben in de eigen politici. Ten slotte geven respondenten aan dat zij zich naast Nederland vooral verbonden voelen met de andere twee Benedenwindse eilanden en veel minder met de Bovenwindse eilanden.

Bonaire

In tegenstelling tot Aruba en Curaçao is het derde Benedenwindse eiland, Bonaire, in 2010 als openbaar lichaam in Nederland geïntegreerd. De onderzoeksresultaten op Bonaire laten een sterke ambivalentie zien over deze ontwikkeling en de huidige politieke status van het eiland, maar tegelijkertijd is er ook geen duidelijk politiek alternatief dat door een meerderheid van respondenten gesteund wordt. Net als Curaçaöënaars zijn Bonairianen positief over Nederlands toezicht en Nederlandse steun, maar ervaren zij een gebrek aan kennis en respect voor het eiland vanuit Den Haag. Meer dan de andere eilanden geven de Bonairiaanse respondenten aan dat er teveel Nederlanders op het eiland wonen. Over de werkzaamheden van de Rijksdienst Caribisch Nederland op het eiland zijn de meeste Bonairiaanse geïnterviewden echter gematigd positief.

Saba

Van de drie openbare lichamen zijn de respondenten op Saba het meest positief gestemd over de nieuwe politieke status van het eiland en de relatie met Nederland. Hoewel veel Sabanen terugverlangen naar de Nederlandse Antillen, vinden ook veel mensen dat het leven op Saba de afgelopen vijf jaar vooruit is gegaan. Van alle eilanden is het oordeel over de eigen politici op Saba bovendien het positiefst. Toch zijn veel Sabanen ontevreden met de manier waarop het eiland door Den Haag behandeld wordt, en het oordeel over het functioneren van de Rijksdienst Caribisch Nederland valt op Saba iets negatiever uit dan in de andere openbare lichamen. De Sabaanse respondenten geven aan dat zij zich vooral verbonden voelen met St. Maarten, en een stuk minder met St. Eustatius, Nederland en de Benedenwindse eilanden.

St. Eustatius

Van alle eilanden zijn de respondenten op St. Eustatius het negatiefst over de politieke status van hun eiland en de relatie met Nederland. De status van openbaar lichaam die het eiland sinds 2010 heeft wordt maar door een kleine minderheid van de respondenten gesteund, terwijl veel respondenten terugverlangen naar de Nederlandse Antillen of liever zouden zien dat het eiland een autonoom land in het Koninkrijk wordt. De Statiaanse respondenten zijn het negatiefst over de manier waarop het eiland door Nederland behandeld wordt, maar geven daarentegen het duidelijkste aan dat financiële steun vanuit Nederland nodig is. Net als Sabanen voelen Statianen zich vooral verbonden met St. Maarten, en veel minder met Nederland, Saba, of de Benedenwindse eilanden.

5.2. Brede implicaties van de onderzoeksresultaten

In de wetenschappelijke literatuur over niet-soevereine gebieden wordt vaak gesteld dat inwoners van deze territoria te maken hebben met een zogenaamd hoofd-versus-hart-

dilemma. Terwijl non-soevereiniteit en het onderhouden van een constitutionele band met een groter moederland bepaalde materiële voordelen kan bieden (vooral wat betreft economie, onderwijs, militaire bescherming, en het beschermen van goed bestuur), staan hiertegenover vaak gevoelens van frustratie en ontevredenheid over hoe het overzeese gebiedsdeel door het moederland behandeld wordt. Deze onvrede kan deels worden verklaard door gebrekkige politieke vertegenwoordiging en het zogenaamde calimerocomplex, maar ook door conflicterende identiteiten, nationalistische gevoelens, en vanuit de geschiedenis ingegeven weerstand tegen de voormalige kolonisator. Non-soevereiniteit kan aldus worden gezien als een pragmatische, maar psychologisch onbevredigende politieke uitkomst.

Wat betreft de Nederlandse Caribische eilanden is het hoofd-versus-hart-dilemma zeer goed terug te zien in de resultaten van het KITLV-opinieonderzoek. Bewoners van de vijf eilanden zijn zich goed bewust van de (vooral) materiële voordelen die de band met Nederland hen biedt, maar klagen anderzijds over hoe hun eiland door Nederland wordt behandeld. Dit betekent echter niet dat men een positiever oordeel heeft over de eigen lokale gezagsdragers, die over het algemeen ook met wantrouwen worden bekeken.

In 2010 werden de Nederlandse Antillen ontmanteld, en kregen de vijf eilanden die in dit federale land verbonden waren elk een nieuwe politieke status en een directe band met Nederland. Vijf jaar na dato moet worden geconcludeerd dat de eilandbevolkingen met ambivalentie terugkijken op deze ontwikkeling. Arubanen – die al sinds 1986 een aparte status hebben – en Sabanen zijn al met al het meest positief over de band met Nederland en de politieke situatie op hun eiland. Curaçaoënaars en Sabanen, en in de meeste gevallen ook Bonairianen, laten blijken veel negatiever te oordelen over de relatie met Nederland en de binnenlandse politieke situatie op de eilanden. De verschillen tussen deze eilanden kunnen deels vanuit historische en sociaaleconomische factoren worden verklaard, en ook vanuit de schaalverschillen en verschillende politieke statussen van de eilanden. Om echt solide verklaringen van de relatieve verschillen tussen de eilanden te verkrijgen is echter vooral meer kwalitatief onderzoek nodig. Daarnaast kan een vergelijking met soevereine en niet-soevereine buureilanden nuttig zijn om de politieke situatie waarin de Nederlandse Caribische eilanden zich bevinden in breder perspectief te kunnen plaatsen.

Dit rapport biedt een overzicht van de antwoorden die respondenten hebben gegeven op de vragen die tijdens het opinieonderzoek zijn gesteld. Tot dusver zijn echter alleen nog beschrijvende statistieken van de onderzoeksresultaten gepresenteerd. In de komende weken en maanden zullen de resultaten van het opinieonderzoek verder geanalyseerd worden, om bijvoorbeeld te onderzoeken hoe verschillende bevolkingsgroepen verschillende vragen uit het opinieonderzoek hebben beantwoord. De resultaten van deze analyses zullen worden gepresenteerd in media op de eilanden en in Nederland, en zullen daarnaast verwerkt worden in meerdere wetenschappelijke publicaties. Elke publicatie die in het kader van het opinieonderzoek verschijnt wordt ook vermeld op de speciale website van dit opinieonderzoek: <http://www.kitlv.nl/research-projects-confronting-caribbean-challenges-opinion-survey/>.